

EURÓPA TANÁCS

Fehér Könyv a kultúrák közötti párbeszédéről

„Egyenlőként együtt élni méltóságban”

Az Európa Tanács külügyminisztereinek 118. miniszteri ülésén indított program

Strasbourg, 2008. május 7.

(Az angol nyelvű eredeti fordítása)

Európa Tanács
F-67075 Strasbourg Cedex
2008. június

www.coe.int/dialogue

Párbeszéd – Európa jövőjének kulcsa

A kontinensünk történelmében gyökerező és a globalizációval egyre növekvő és szélesedő európai kulturális sokféleség demokratikus módon történő kezelése az elmúlt években prioritássá vált. Hogyan reagálunk a sokféleségre? Milyenek képzeljük el a jövő társadalmát? Egy egymástól elkülönülő közösségek társadalmának, amelyben különböző jogokkal és kötelezettségekkel rendelkező többség és kisebbség él majd együtt, akiket egymás nem ismerése és a sztereotípiák laza köteléke köt össze? Vagy egy olyan dinamikus és nyitott, hátrányos megkülönböztetésektől mentes és mindenki számára előnyökkel járó társadalomnak, amely minden egyén beilleszkedését segíti az emberi jogok tiszteletben tartása mellett? Az Európa Tanács úgy ítéli meg, hogy a szolidaritáson alapuló társadalmak fejlődésének elengedhetetlen feltétele a kulturális sokféleség tiszteletben tartása és annak ösztönzése a szervezet alapjait jelentő értékek alapján.

A kultúrák közötti párbeszédéről szóló, itt bemutatott Fehér Könyv az Európa Tanács 47 tagállama kormányának nevében határozottan kiáll amellett, hogy közös jövőnk attól függ, hogy képesek vagyunk-e megvédeni és előmozdítani – az Emberi Jogokról szóló Európai Egyezményben foglaltak szerint – az emberi jogokat, a demokráciát és a jogállamiságot, valamint a kölcsönös megértést elősegíteni. A Fehér Könyv arra a következtetésre jut, hogy az interkulturális megközelítés a kulturális sokféleség kezelése tekintetében előretökintő modellt nyújt. Az interkulturális megközelítés az egyén emberi méltóságán alapuló koncepciót ajánl (amely magában foglalja közös emberi létünket és közös sorsunkat). Ha európai identitást kell kialakítani, annak közös alapértékeken, a közös örökség és a kulturális sokféleség tiszteletben tartásán, valamint a minden egyes embert megillető, egyenlő méltóság tiszteletben tartásán kell alapulnia.

A kultúrák közötti párbeszéd e tekintetben fontos szerepet játszik. Lehetővé teszi számunkra egyrészt az etnikai, vallási, nyelvi és kulturális elkülönülés megakadályozását. Másrészt pedig a közös egyetemes értékek alapján lehetővé teszi a közös előrehaladást, közös identitásunk konstruktív és demokratikus módon való kezelését.

A kultúrák közötti párbeszéd növelése csak bizonyos előfeltételek megléte esetén lehetséges. A Fehér Könyv kifejti, hogy a kultúrák közötti párbeszéd előmozdításához a kulturális sokféleség demokratikus szabályozását több szempontból is ki kell igazítani; erősíteni kell a demokratikus állampolgársági jogokat és részvételt; interkulturális kompetenciákat kell oktatni és tanulni; ki kell alakítani és bővíteni kell a kultúrák közötti párbeszéd területeit, valamint a kultúrák közötti párbeszédet nemzetközi szintre kell emelni.

A Fehér Könyv az Európa Tanács vívmányai jelentette szilárd alapokra épül. Figyelembe veszi a számos érdekelt féllel – köztük az Európán kívüli régiók partnereivel – 2007-ben rendezett konzultációk alapján készült anyagokat is. A Fehér Könyv ebben az értelemben egy olyan demokratikus tanácskozás eredménye, amely magának a kultúrák közötti párbeszédnek a középpontjában áll.

A Fehér Könyv egyúttal arra az egyre szélesebb körben felmerülő kérdésre is válaszol, hogy a kultúrák közötti párbeszéd miként segítheti a sokféleség megbecsülését a társadalmi kohézió fenntartása mellett. A politikai döntéshozók és a gyakorlati szakemberek számára fogalmi keretet és útmutatást kíván nyújtani. A kultúrák közötti párbeszédet azonban nem lehet törvénnyel előírni. A párbeszédnek meg kell őriznie az e dokumentumban meghatározott alapelvek megvalósítására, az itt bemutatott különféle ajánlások rugalmas alkalmazására vonatkozó nyílt felhívás jellegét, valamint hozzá kell járulnia a társadalom jövőbeli felépítéséről szóló, folyamatban lévő vitához.

Az Európa Tanács mély meggyőződése, hogy mindannyiunk felelőssége egy olyan társadalom létrehozása, amelyben egyenlőként, méltóságban élhetünk együtt.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	8
1.1 Az Európa Tanács és a kultúrák közötti párbeszéd.....	8
1.2 A Fehér Könyv elkészítésének folyamata.....	8
1.3 A legfontosabb kérdések.....	9
1.4 Kulcsfontosságú fogalmak.....	10
2. Mindenre kiterjedő kulturális sokféleség.....	12
2.1 Pluralizmus, tolerancia és kultúrák közötti párbeszéd.....	12
2.2 Az emberi méltóság egyenlősége.....	12
2.3 Normák és eszközök: az Európa Tanács öt évtized alatt elért vívmányai.....	13
2.4 A párbeszéd elmaradásának kockázatai.....	14
3. Fogalmi keret.....	15
3.1 A kultúrák közötti párbeszéd fogalma.....	15
3.2 Identitásépítés multikulturális környezetben.....	16
3.3 A kulturális sokféleséggel kapcsolatos korábbi megközelítések.....	16
3.4 A kultúrák közötti párbeszéd feltételei.....	17
3.4.1 Emberi jogok, demokrácia és jogállamiság.....	17
3.4.2 Egyenlő méltóság és kölcsönös tisztelet.....	18
3.4.3 A nemek közötti egyenlőség.....	18
3.4.4 A kultúrák közötti párbeszéd előtt álló akadályok leküzdése.....	19
3.5 A vallási dimenzió.....	19
4. Öt politikai cselekvési megközelítés a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása érdekében.....	22
4.1 A kulturális sokféleség demokratikus irányítása.....	22
4.1.1 A sokféleséget értékelő politikai kultúra.....	22
4.1.2 Emberi jogok és alapvető szabadságjogok.....	23
4.1.3 Az esélyegyenlőségtől a jogok terén való egyenlőségig.....	24
4.2 Demokratikus polgárjogok és részvétel.....	24
4.3 Az interkulturális kompetencia tanulása és tanítása.....	26
4.3.1 Kulcsfontosságú kompetenciaterületek: demokratikus polgárjogok, nyelv, történelem.....	26
4.3.2 Alapfokú és középfokú oktatás.....	27
4.3.3 Felsőfokú oktatás és kutatás.....	28
4.3.4 A nem formális és az informális tanulás.....	28
4.3.5 A pedagógusok szerepe.....	28
4.3.6 A családi környezet.....	29
4.4 A kultúrák közötti párbeszéd rendelkezésére álló terek.....	29
4.5 A kultúrák közötti párbeszéd a nemzetközi kapcsolatokban.....	30
5. A jövőbeni cselekvésekre vonatkozó ajánlások és politikai irányok: a főbb szereplők megosztott felelőssége.....	33
5.1 A kulturális sokféleségben való demokratikus kormányzás.....	33
5.2 Demokratikus polgárjogok és részvétel.....	37
5.3 Az interkulturális kompetencia tanulása és tanítása.....	39
5.4 A kultúrák közötti párbeszéd rendelkezésére álló terek.....	41
5.5 A kultúrák közötti párbeszéd a nemzetközi kapcsolatokban.....	43

6. A követendő út.....	45
1. függelék.....	46
2. függelék.....	53
Rövidítések.....	53

1. Bevezetés

1.1 Az Európa Tanács és a kultúrák közötti párbeszéd

A kultúrák közötti párbeszéd ösztönzése hozzájárul az Európa Tanács alapvető célkitűzéséhez, azaz az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság megőrzéséhez és elősegítéséhez. A tagállamok állam- és kormányfőinek első csúcstalálkozója (1993) – amely megerősítette, hogy Európa gazdag örökségét a kulturális sokféleség jellemzi, és hogy a tolerancia a nyitott társadalom garanciája –, vezetett a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény (1995) elfogadásához, a Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság létrehozásához és a rasszizmus, az antiszemitaizmus, az idegengyűlölet és az intolerancia elleni európai ifjúsági kampány („Te is más vagy – Te sem vagy más”) elindításához.

Az állam- és kormányfők harmadik csúcsertekezlete (2005) a kultúrák közötti párbeszédet (annak vallási dimenzióját is beleértve) a tájékoztatás, a megértés, az összebékítés és a tolerancia ösztönzésének, a konfliktusok megelőzésének, valamint a beilleszkedés és a társadalmi kohézió biztosításának eszközeként határozta meg. Ezt a kulturális miniszterek által egy évvel később elfogadott, az Európa Tanács kultúrák közötti párbeszéd kialakítására irányuló stratégiájáról szóló Faro nyilatkozat fejtette ki, amely javaslatot tett a kultúrák közötti párbeszédéről szóló Fehér Könyv elkészítésére.

1.2 A Fehér Könyv elkészítésének folyamata

A Miniszteri Bizottság 2006. májusi ülésén pontosította, hogy a kultúrák közötti párbeszédéről szóló Fehér Könyvnek meg kell határoznia, hogy az európai társadalmakon belüli és azok közötti, valamint az Európa és szomszédai közötti interkulturális párbeszéd növelését hogyan lehet ösztönözni. A Fehér Könyvnek útmutatást kell nyújtania továbbá az analitikai és a módszertani eszközök és normák tekintetében is. A Fehér Könyv a politikai döntéshozók és a politikában tevékenykedők, oktatók és a média, valamint a civil társadalmi szervezetek számára készült, beleértve a bevándorlókat és a vallási közösségeket, az ifjúsági szervezeteket és a szociális partnereket is.

A Miniszteri Bizottság határozata alapján 2007 januárja és júniusa között széles körű konzultáció folyt a kultúrák közötti párbeszédéről. Ez többek között minden illetékes irányítóbizottságot, a Parlamenti Közgyűlést, valamint a Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusának tagjait, valamint az Európa Tanács más szerveit is érintette, beleértve a Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottságot (ECRI), a Szociális Jogok Európai Bizottságát, a társadalmi kohézióval foglalkozó magas szintű munkacsoportot és az Emberi Jogi Biztost. Valamennyi tagállam, a Parlamenti Közgyűlés, valamint a Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusának tagjai, a vallási közösségek képviselői, a migráns közösségek, valamint a kulturális és egyéb nem kormányzati szervezetek számára kérdőíveket küldtek ki. Az Európa Tanács Titkársága a bevándorlók, a nők, a fiatalok, az újságírók, a médiaszervezetek, valamint a nemzetközi intézmények nem kormányzati szervezeteinek részvételével különféle eseményeket rendezett. A Háttérbeszéléseken¹ a kiválasztott érdekelt felek részére véleményezésre, valamint a kulturális miniszterek informális regionális konferenciáján² részére kezdeti tervezeteket mutattak be.

A folyamat iránt nagy érdeklődés mutatkozott, az Európa Tanács hálás mindazoknak, akik fáradságot nem kímélve hozzájárultak a vitához. A konzultáció bebizonyította, hogy az Európa Tanács – irányadó alapelvei és széles körű tapasztalata alapján – hasonló kezdeményezések indítására tökéletesen alkalmas. Ezenfelül a konzultáció során a Fehér Könyv tartalma tekintetében is számos javaslat született.

Az itt leírtak az Európa Tanács vívmányainak szilárd alapjaira, nevezetesen az Emberi Jogokról szóló Európai Egyezményre és más alapvető normákra épülnek. A Fehér Könyv figyelembe veszi a konzultációk gazdag anyagát is. Ebben az értelemben olyan demokratikus tanácskozás eredménye, amely magának a kultúrák közötti párbeszédnek a középpontjában áll. A könnyebb olvashatóság

¹ Strasbourg, Stockholm és Moszkva (2007. szeptember-október).

² Belgrád, 2007. november 8-9.

érdekében, valamint azért, mert számos pontot különféle szervezetek készítettek, a dokumentum az egyes gondolatokat nem köti a konzultációban szereplő egyetlen meghatározott résztvevőhöz sem.

A Fehér Könyv létrejöttéhez kapcsolódó óriási mennyiségű dokumentum az Európa Tanács honlapján és a kapcsolódó kiadványokban férhető hozzá. Ezek tartalmazzák a tagállamok, a nem kormányzati szervezetek és a vallási közösségek által a kultúrák közötti párbeszédre vonatkozó kérdőívekre adott válaszok elemzését, valamint a kultúrák közötti párbeszéd témakörében különféle szempontokból (oktatás, média) és bizonyos érdekelt felek (fiatalok, bevándorlók) vonatkozásában készült monográfiákat is. A további dokumentumok – beleértve a gyakran ismétlődő kérdések összefoglalását és a sajtóanyagot – nyomtatott formában, illetve a honlapon elérhetők.

1.3 A legfontosabb kérdések

A konzultáció egyik ismétlődő témája volt, hogy a **kulturális sokféleség kezelésének korábbi megközelítése már nem megfelelő** azon társadalmak esetében, amelyekben e sokféleség mértéke – és nem pedig pusztán léte – példa nélküli és egyre növekvő. A tagállamok számára megküldött kérdőívekre adott válaszok különösképpen megerősítették, hogy a korábban előnyben részesített, „multikulturalizmus” kifejezéssel összefoglalható szemléletmód nem megfelelő. Másrészt úgy tűnt, hogy a tagállamok nem kívánnak visszatérni az asszimilációt hangsúlyozó korszakhoz. A befogadó társadalmak eléréséhez új megközelítésre van szükség, ez pedig a kultúrák közötti párbeszéd.

Nem volt azonban világos, hogy mit is jelent pontosan a kultúrák közötti párbeszéd. A konzultációs dokumentum a válaszadókat arra kérte, hogy határozzák meg ennek fogalmát. A válaszadók azonban ózkdoktak ettől: részben azért, mert a kultúrák közötti párbeszéd nem olyan új kőbe vésett törvény, amelyet könnyű meghatározni, és amely minden konkrét helyzetre közvetlenül alkalmazható lenne.

A vonakodás ugyanakkor azt is jelezte, hogy **tényleges bizonytalanság uralkodik a tekintetben, hogy mit jelent a kultúrák közötti párbeszéd a gyakorlatban.**

A kérdőívekre választ adók és a konzultációs események résztvevői azonban egységesen azt az álláspontot képviselték, hogy az Európa Tanács által támogatott **egyetemes elvek erkölcsi irányítóként** szolgálhatnak. Ezek az elvek képezik a tolerancia kultúrájának kereteit, és pontosan meghatározzák annak korlátait, különösen a hátrányos megkülönböztetés, illetve az intoleráns cselekedetek valamennyi formája tekintetében. A kulturális hagyományok – legyenek azok „többségi” vagy „kisebbségi” hagyományok – nem lehetnek feljebbvalók az Emberi Jogokról szóló Európai Egyezményben, valamint az Európa Tanácsnak a polgári és politikai, szociális, gazdasági és kulturális jogokra vonatkozó egyéb okmányjaiban található elvekkel és normákkal való összehasonlításban.

A válaszadók különösen kiemelték, hogy a nemek közötti egyenlőség a kultúrák közötti párbeszéd elengedhetetlen előfeltétele, amelynek figyelembe kell vennie a nők és a férfiak tapasztalatait is. Az egyenlőség ténylegesen visszatérő téma volt: **a sokszínű társadalomban való együttélés kihívásának csak akkor tudunk megfelelni, ha egyenlőként méltóságban tudunk együtt élni.** Ezt a kérdést a *kormányok és a nem kormányzati szervezetek általános jelleggel, valamint a bevándorlók társulásai egyaránt nagymértékben hangsúlyozták.*

Kiderült, hogy a kultúrák közötti párbeszédbe való bekapcsolódás alól **egyetlen terület sem** vonhatja ki magát – legyen ez a terület egy peremkerület, munkahely, oktatási rendszer és kapcsolódó intézményei, a civil társadalom és különösen az ifjúság területe, a média, a művészetek világa vagy éppen a politikai aréna. Minden egyes szereplő – legyen az nem kormányzati szervezet, vallási közösség, szociális partner vagy politikai párt – érintett: éppúgy, mint az egyének. Minden irányítási szinten – a helyitől az országoson át egészen a nemzetköziig – szükség van a kulturális sokféleség kezelésére.

Végül és konkrétan a konzultáció során nyilvánvalóvá vált, hogy **rengeteg helyes gyakorlat létezik.** Ezeket először szintetizálni, majd terjeszteni kell annak érdekében, hogy ne elszigeteltek legyenek, és hogy a pozitív gyakorlatot mások is alkalmazzák. Amennyiben egyetlen általános tanulság levonható a konzultációból, az az, hogy a kultúrák közötti párbeszédre még hosszú évekig szükség van.

1.4 Kulcsfontosságú fogalmak

A kulturális párbeszédéről szóló Fehér Könyv, amely általában követi az Európa Tanács és más nemzetközi intézmények által kidolgozott fogalom-meghatározásokat, néhány definiálandó fogalmat is bemutat. E Fehér Könyv vonatkozásában ezen fogalmak az alábbiak.

- *Kultúrák közötti párbeszéd*: különböző etnikai, kulturális, vallási és nyelvi háttérrel, illetve örökséggel rendelkező egyének vagy csoportok közötti nyitott és a másik fél véleményének tiszteletben tartása mellett megvalósuló eszmecsere, amelynek alapja a kölcsönös megértés és tisztelet (lásd a 3. szakaszt). Ez minden szintre vonatkozik: így tehát a társadalmon belül, az európai társadalmak között, valamint Európa és a világ más részei közötti párbeszédre egyaránt.
- *Multikulturalizmus* (az asszimilációs megközelítéshez hasonlóan): egyfajta szemléletmód (lásd a 3. szakaszt), míg a *kulturális sokféleség* és a *multikulturalitás* arra a tapasztalati tényre utal, hogy egy adott területen és adott társadalmi szervezeten belül különféle kultúrák léteznek és hathatnak egymásra.
- *Társadalmi kohézió*: az Európa Tanács szerint ez a fogalom a társadalom azon képességére utal, amely alapján az adott társadalom valamennyi tagja számára – az egyenlőtlenségek minimalizálása és a polarizálódás elkerülése mellett – biztosítja a jólétet. Az összetartó társadalom egymást kölcsönösen támogató, szabad egyének közössége, akik ezeket a közös célokat demokratikus eszközökkel valósítják meg.
- *Érdekelte felek*: minden olyan, többséget vagy kisebbséget képviselő csoport és egyén, aki, illetve amely szerepet játszik vagy érdekelt a kultúrák közötti párbeszédben – különösen a kormányok és a parlamentek politikai döntéshozói (valamennyi szinten), helyi és regionális hatóságok, civil társadalmi szervezetek, bevándorlók közösségei és vallási közösségek, kulturális és médiaszervezetek, újságírók és szociális partnerek.
- A *hatóságok* közé tartoznak a nemzeti kormányok, valamint a központi, a regionális és a helyi szintű politikai és közigazgatási szervek. Ide tartoznak továbbá a települések képviselőtestületei vagy más, helyi szintű hatósági szervek, valamint azok a magánjog hatálya alá tartozó természetes vagy jogi személyek, akik közfeladatokat látnak el vagy közigazgatósági hatósági jogkörük van.
- *Beilleszkedés* (társadalmi beilleszkedés, integráció): kétoldalú folyamat, az emberek azon képessége, hogy minden egyes egyén méltósága, a közjó, a pluralizmus és a sokféleség, az erőszakmentesség és a szolidaritás tiszteletben tartása mellett együtt tudnak élni, valamint a polgárok társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai életben való részvételre való képessége. Ez valójában a társadalmi fejlődés valamennyi aspektusára és minden politikára kiterjed. Az integráció megköveteli a gyengék védelmét, de egyúttal feltételezi a különbözőséghez, a kreativitáshoz és az újjátáshoz való jogot is.³ Hatékony integrációs politikákra van szükség annak érdekében, hogy a bevándorlók minden tekintetben részt vehessenek a fogadó ország életében. A bevándorlók – mindenki máshoz hasonlóan – kötelesek betartani a törvényeket, valamint tiszteletben tartani az európai társadalmak alapértékeit és azok kulturális örökségét. Az integrációra vonatkozó stratégiáknak szükségszerűen a társadalom valamennyi területre ki kell terjedniük, és le kell fedniük a társadalom szociális, politikai és kulturális aspektusait is. Tiszteletben kell tartaniuk a bevándorlók méltóságát és eltérő identitását, valamint ezeket a politikák kidolgozása során figyelembe kell venniük.
- Az egy adott személy faji vagy etnikai származásából, neméből vagy egyéb védett tulajdonságából eredő hátrányos megkülönböztetés ellensúlyozására irányuló *pozitív cselekvési intézkedések*

³ A társadalmi fejlődéssel foglalkozó 1995-ös világ-csúcstalálkozó cselekvési programja.

célja a teljes és tényleges egyenlőség, valamint az emberi jogokban való egyenlő részesedés biztosítása, illetve azok egyenlő gyakorlásának ösztönzése.

A *kisebbség* fogalmára nincs nemzetközileg elfogadott jogi fogalom-meghatározás. E Fehér Könyv keretében ez a fogalom olyan személyeket – köztük bevándorlókat – jelöl, akik a népesség többi részéhez képest alacsonyabb számú csoportba tartoznak, és identitásuk – különösen etnikai hovatartozásuk, kultúrájuk, vallásuk vagy nyelvük – jellemzi őket.

2. Mindenre kiterjedő kulturális sokféleség

2.1 Pluralizmus, tolerancia és kultúrák közötti párbeszéd

A kulturális sokféleség nem új jelenség. Európa képét a kontinensen belüli vándorlások, a határok újrarajzolása, valamint a gyarmatosítás és a többnemzetiségű birodalmak hatásai alakították. Az elmúlt néhány században a politikai pluralizmus és a tolerancia elvein alapuló társadalmak lehetővé tették számunkra, hogy együtt éljünk a sokféleséggel anélkül, hogy a társadalmi kohéziót bármilyen elfogadhatatlan kockázat fenyegetné.

Az utóbbi évtizedekben lendületet kapott a kulturális sokszínűség. Európa jobb életet kereső bevándorlókat és menedéket keresőket vonzott a világ minden tájáról. A globalizáció soha nem látott mértékben sűrítette össze a teret és az időt. A telekommunikáció és a média területén végbement forradalmi változások révén – különösen az olyan új kommunikációs szolgáltatások felbukkanásával, mint amilyen az internet – a nemzeti kulturális rendszerek egyre porózusabbá váltak. A közlekedés és a turizmus fejlődésének köszönhetően minden korábbinál több ember került másokkal személyes kapcsolatba, amely egyre több lehetőséget teremtett a kultúrák közötti párbeszédre.

Ebben a helyzetben a pluralizmus, a tolerancia és a nyitott gondolkodásmód fontosabb, mint bármikor.⁴ Az Emberi Jogok Európai Bírósága elismerte, hogy a pluralizmus „a kulturális hagyományok, az etnikai és a kulturális identitás, a vallási meggyőződés, a művészi, irodalmi és társadalmi-gazdasági eszmék és elvek sokféleségének és dinamizmusának tényleges elismerésén és tiszteletben tartásán” alapul, valamint hogy „a különféle identitású személyek és csoportok harmonikus interakciója a társadalmi kohézió megvalósításához elengedhetetlen”.⁵

A pluralizmus, a tolerancia és a nyitott gondolkodásmód azonban nem mindig elegendő: a kulturális sokféleség kezelése terén aktív, megszervezett és széles körben megjelenő erőfeszítésekre van szükség. A kultúrák közötti párbeszéd e cél elérésének egyik legfőbb eszköze, amely nélkül nehéz lenne megőrizni a kontinensünkön élők szabadságát és jólétét.

2.2 Az emberi méltóság egyenlősége

A sokféleség nemcsak a kulturális vitalitáshoz járul hozzá, hanem fokozhatja a társadalmi és gazdasági teljesítményt is. A sokféleség, a kreativitás és az innováció valójában egy egymás hatásait fokozó kört képez, míg az egyenlőtlenségek kölcsönösen erősíthetik egymást, amely végül akár az emberi méltóságot és a szociális jólétet veszélyeztető konfliktusokhoz is vezethet. Mi lehet tehát az az erő, amely képes összekötni a kontinensünkön élő embereket?

---

⁴ A pluralizmus, a tolerancia és a nyitott gondolkodásmód demokratikus társadalmakban való jelentősége tekintetében lásd például a Handyside kontra Egyesült Királyság ügyben hozott, 1976. december 7-i ítéletet, A sorozat, 24.sz. 49. §.

⁵ Gorzelik és társai kontra Lengyelország [GC], 44158/98 sz. 2004. február 17.

Az Európa Tanács alapjait képező demokratikus értékek egyetemes, nem kizárólagosan európai értékek. Az embertelenség vonatkozásában a XX. század folyamán szerzett európai tapasztalatok azonban az egyéni emberi méltóság alapvető értékében való meggyőződést erősítették meg. Az európai nemzetállamok a második világháború óta folyamatosan szélesedő körű és nemzetközi emberi jogi védelmi rendszert alakítottak ki, amely nemcsak az egyes országok állampolgárai, hanem mindenki számára elérhető. Ez az emberi jogi korpusz elismeri minden emberi lény méltóságát, az egyének mint egy bizonyos adott állam állampolgárai számára biztosított jogulságain túl és azok felett.

Ez az emberi jogi korpusz elismeri továbbá közös emberi létünket és minden ember egyedülálló egyéniségét. A sokféleség nélküli egység irányába ható asszimiláció erőltetett homogenizálást és a vitalitás elvesztését jelentené, miközben a közös emberség és szolidaritás nélküli sokféleség a kölcsönös elismerést és a társadalmi integrációt tenné lehetetlenné. Ha közös identitást kell kialakítani, akkor annak olyan értékeken kell alapulnia, mint pl. a minden egyes ember egyenlő méltósága iránti tisztelet és a másokkal szembeni vendégszeretet. Ezen értékek lényege a másokkal folytatott párbeszéd és interakció.

2.3 Normák és eszközök: az Európa Tanács öt évtized alatt elért vívmányai⁶

Az értékek tekintetében fennálló széles körű egyetértést az Európa Tanács különféle okmányai bizonyítják: valamennyi vagy bizonyos országok elkötelezettségét tartalmazó egyezmények és megállapodások, valamint ajánlások, nyilatkozatok és vélemények.

Az *Emberi Jogokról szóló Európai Egyezmény* (1950) a háborút követően az emberi méltóság melletti elkötelezettséget testesítette meg és létrehozta az Emberi Jogok Európai Bíróságát, amely joggyakorlatában az egyezményt a mai körülményekre figyelemmel értelmezi. Az *Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Egyezmény 12. jegyzőkönyve* (2000) a hátrányos megkülönböztetés általános tilalmát tartalmazza. Az *Európai Szociális Karta* (amelyet 1961-ben fogadtak el és 1996-ban módosítottak) egyértelműen meghatározta, hogy a megállapított szociális jogok mindenkire, hátrányos megkülönböztetés nélkül vonatkoznak. A Miniszteri Bizottságnak *A nők és a férfiak egyenjogúságáról szóló nyilatkozata* (1988) megállapította, hogy a nemi hovatartozás alapján történő hátrányos megkülönböztetés – bármely területen is történjen – gátolja az emberi jogok és az alapvető szabadságok elismerését, biztosítását és gyakorlását. A *Migráns Munkavállalók Jogállásáról szóló Európai Egyezmény* (1997) kikötötte, hogy a migráns munkavállalókat pont olyan kedvező elbírálásban kell részesíteni, mint a tagállamok állampolgárait.

Az *Európai Kulturális Egyezmény* (1954) megerősítette a kontinens „közös örökségét” és az azzal összefüggő interkulturális tanulás szükségességét, míg *A Határokat Átlépő Televíziózásról szóló Európai Egyezmény* (1989) a műsorszórásnak a kultúra fejlesztése és a szabad véleménynyilvánítás fejlődése tekintetében játszott fontos szerepét hangsúlyozta. A *Kulturális Örökség Társadalmi Vonatkozású Értékéről szóló Keretegyezmény* (2005) meghatározta, hogy ezen örökség ismerete hogyan segítheti elő a bizalmat és a megértést.

A *regionális vagy a kisebbségi nyelvek európai kartája* (1992) és *A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény* (1995) fő témája a sokféleség elősegítése és védelme a tolerancia szellemében. A *Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határmenti Együttműködéséről szóló Európai Keretegyezmény* (1980), *A Külföldiek Helyi Közéletben való Részvételéről szóló Egyezmény* (1992) és *A Fiatalok Helyi és Regionális Közéletben való Részvételéről szóló Európai Karta* (2003, módosított) a helyi szintű közéletben való részvétel kérdésével foglalkozott éppúgy, mint a Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusa, különösen annak a „külföldiek” beilleszkedéséről szóló *Stuttgarti Nyilatkozata* (2003). A *Felsőoktatási Képesítéseknek az Európai Régióban Történő Elismeréséről szóló Európa Tanácsi/UNESCO Egyezmény* (1997) a képesítések elismerése vonatkozásában megtiltotta a külső tényezők, mint például a jelölt meggyőződésének, hitének és jogállásának figyelembe vételét.

---

⁶ Lásd a függelékben A kulcsfontosságú egyezményes okmányok ratifikálását tartalmazó táblázat c. részt!

Az Európa Tanácsnak a kultúrák közötti párbeszéd kialakítására irányuló stratégiáról szóló *Faro Nyilatkozat* (2005) előtt magával a kultúrák közötti párbeszéd témájával foglalkozott a kulturális miniszterek *Opatijai Nyilatkozata* (2003), míg az oktatási miniszterek az interkulturális oktatás témakörét tárgyalták az *Athéni Nyilatkozatban* (2003). Az európai ifjúsági miniszterek 2005-ben Budapesten elsősorban az emberi jogokkal foglalkozó oktatására, a globális szolidaritásra, az ellentétek megszüntetésére és a vallások közötti együttműködésre helyezték a hangsúlyt. Eközben 1980 óta az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése számos ajánlást, határozatot, tárgyalást és vitát fogalmazott meg, illetve szentelt a kultúrák közötti és a vallások közötti párbeszéd kérdéskörének⁷. Az állam- és kormányfők harmadik csúcscrétekezletén elfogadott cselekvési terv indította el a kulturális sokféleség kezelésére és elősegítésére vonatkozó stratégiáknak a társadalmi kohézió biztosítása melletti kialakítását és ösztönözte a kultúrák közötti párbeszédet, beleértve annak vallási dimenzióját is.

A kormányok közötti szervezetként is tevékenykedő Európa Tanács monitoring rendszereken, cselekvési programokon, különféle célok támogatásán és nemzetközi partnereivel való együttműködéseinek keresztül hatással van a világ más részeire is. Fontos eszközként szolgál e cél megvalósítása érdekében a *Rasszizmus és az Intolerancia elleni Európai Bizottság* (ECRI), amely a tagállamokban figyelemmel kíséri a rasszizmust és az ahhoz kapcsolódó intolerancia és hátrányos megkülönböztetés valamennyi formáját, kidolgozza az Általános Intézkedési Ajánlásokat és a kérdéssel kapcsolatos tudatosság növelése érdekében együttműködik a civil társadalommal. Az ECRI rendszeres kapcsolatban áll a faji megkülönböztetés kiküszöbölésével foglalkozó ENSZ-bizottsággal (CERD), az EBESZ demokratikus intézmények és emberi jogok irodájával (ODIHR), valamint az Európai Unió Alapjogi Ügynökségével (FRA). Általánosságban véve az *Európa Tanács Emberi Jogi Biztos*a jelentős szerepet játszik az emberi jogokkal foglalkozó oktatás, valamint az emberi jogok ismerete és tiszteletben tartása előmozdítása terén.

A *Joggal a Demokráciáért Európai Bizottság* („*Velencei Bizottság*”), az Európa Tanács alkotmányos ügyekkel foglalkozó tanácsadó szerve vezető szerepet játszott az európai alkotmányos örökség normáival összhangban lévő alkotmányok elfogadásában, ezenkívül pedig gyakran nyilatkozott kisebbségi jogokat érintő kérdésekben. Az *Észak-Dél Központ* a kultúrák közötti párbeszéd fontos helyévé vált, valamint hidat képez Európa és a szomszédos régiók között.

2.4 A párbeszéd elmaradásának kockázatai

A párbeszéd elmaradásának kockázatait teljes egészében fel kell mérni. Amennyiben nincs párbeszéd, könnyen kialakul a másik ember sztereotípiák alapján való megítélése, könnyen egy kölcsönös bizalmatlansággal, feszültséggel és félelemmel teli légkör jön létre, megjelenik a kisebbségek bűnbakként való feltüntetése és általában véve nő az intolerancia és a hátrányos megkülönböztetés. A párbeszéd társadalmon belüli és társadalmak közötti megszakadása bizonyos esetekben kedvező körülményeket teremthet a szélsőséges nézetek, sőt a terrorizmus megjelenéséhez, amelyet némelyek megpróbálnak kihasználni. A kultúrák közötti párbeszéd – beleértve a nemzetközi szintet is – a szomszédok között egyenesen elengedhetetlen.

Az ajtó bezárása egy, a megszokottól eltérő környezetben csak illuzórikus biztonságot nyújthat. A kirekesztő társadalom látszólag biztonságos kényelmébe való visszahúzódás fojtogató konformizmushoz vezethet. A párbeszéd hiánya mindenkit megfoszt az új kulturális felfedezésektől, amely a globalizált világban a személyes és társadalmi fejlődéshez elengedhetetlen. Az elszigetelt és kirekesztő közösségek olyan légkört teremtenek, amely gyakran ellenséges az egyéni önállósággal, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok akadálytalan gyakorlásával szemben.

A párbeszéd hiánya nem veszi figyelembe az európai kulturális és politikai örökségből levont tanulságokat. Az európai történelem békés és termékeny időszakaira mindig a szomszédainkkal való párbeszéd és a határainkon átnyúló együttműködés iránti elkötelezettség volt a jellemző. A mások felé való nyitottság elmaradása igen gyakran humanitárius katasztrófához vezetett. Csak a párbeszéd teszi lehetővé, hogy az emberek egységben éljenek sokféleségben.

---

⁷ A Parlamenti Közgyűlés néhány ajánlását tartalmazó lista a függelékben található.

3. Fogalmi keret

3.1 A kultúrák közötti párbeszéd fogalma

E Fehér Könyv vonatkozásában a kultúrák közötti párbeszéd a különböző etnikai, kulturális, vallási és nyelvi háttérrel, illetve örökséggel rendelkező egyének vagy csoportok közötti olyan nyitott, a másik fél véleményének tiszteletben tartása melletti eszmecsere jelentő folyamat, amelynek alapja a kölcsönös megértés és tisztelet. A kultúrák közötti párbeszédhez az önkifejezés szabadságára és képességére, valamint a másik fél nézőpontjának meghallgatására irányuló akaratra és befogadóképességre van szükség. A kultúrák közötti párbeszéd hozzájárul a politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági integrációhoz és a különféle kultúrájú társadalmak kohéziójához. A párbeszéd elősegíti az egyenlőség megvalósulását, az emberi méltóság garantálását és a közös célok megértését. A párbeszéd célja a különféle világnézetek és gyakorlatok mélyebb megértésének elősegítése, az együttműködés és a részvétel (illetve a választás szabadságának) fokozása és növelése, a személyes fejlődés és a személy által vallott értékek átalakulásának lehetővé tétele, valamint a tolerancia és mások tiszteletben tartásának előmozdítása.

A kultúrák közötti párbeszéd az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság tiszteletben tartásának általános célján belül számos célt szolgálhat. A kultúrák közötti párbeszéd a befogadó társadalmak elengedhetetlen jellemzője, amelyek révén senki sem marginalizálódik, illetve senkit sem rekesztenek ki. A párbeszéd a közvetítés és a kibékítés hatékony eszköze: a kulturális választóvonalakon túl a párbeszéd – kritikus és konstruktív irányú elkötelezettsége révén – a szociális fragmentációra és bizonytalanságra vonatkozó valódi kérdésekkel foglalkozik, miközben előmozdítja a beilleszkedést és a társadalmi kohéziót. Ebben az összefüggésben a választás szabadsága, a szólásszabadság, az egyenlőség, a tolerancia és az emberi méltóság kölcsönös tisztelete tartoznak az alapelvek közé. A sikeres, kultúrák közötti párbeszédhez a demokratikus kultúra által elismert és támogatott magatartásra van szükség, amely magában foglalja a nyitott gondolkodásmódot, a párbeszédre való hajlandóságot és a másik fél számára annak lehetővé tételét, hogy kifejtse véleményét, továbbá a konfliktusok békés úton történő megoldásának képességét, valamint mások megalapozott érveinek elismerését. A párbeszéd egyúttal hozzájárul a demokratikus stabilitás erősítéséhez, a közéletben és a politikai közbeszéd terén az előítéletek és a sztereotípiák elleni harchoz, valamint a különféle kulturális és vallási közösségek közötti szövetség létrehozását is megkönnyíti, ezáltal pedig segít a konfliktusok megelőzésében, illetve azok kiterjedésének megakadályozásában, beleértve a konfliktus utáni helyzeteket és a „befagyott konfliktusokat” is.

A párbeszéd nem jelent azonban könnyű megoldást. A kultúrák közötti párbeszéd nem egy minden betegségre alkalmas gyógyír, és nem is egy minden kérdésre választ adó megoldás. Látni kell, hogy a párbeszéd hatóköre véges. Gyakran helyesen emelik ki, hogy a párbeszéd lehetetlen azokkal, akik visszautasítják a párbeszédet. Ez azonban nem mentesíti a nyitott és demokratikus társadalmakat azon kötelezettségük alól, hogy a párbeszéd lehetőségét mindig felajánlják. Másrészt pedig a párbeszéd azokkal, akik készek a párbeszédre, de nem – vagy nem teljesen – osztják a „mi” értékeinket, egy hosszabb interakció folyamatának kiindulópontját jelentheti, amely folyamat végén az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság értékeinek jelentőségéről és gyakorlati megvalósításáról szóló megállapodás jöhet létre.

3.2 Identitásépítés multikulturális környezetben

Az egyén emberi méltósága a társadalom alapjában gyökerezik. Az egyén azonban nem olyan, mint egy homogén társadalmi szereplő. Identitásunk – természeténél fogva – nem tesz minket másokkal egyenlővé, hanem épp ez tesz mindet egyedivé. Az identitás összetett és összefüggésekre érzékeny, különböző elemekből álló együttes.

A kultúra megválasztásának szabadsága alapvető; ez az emberi jogok egyik központi alkotóeleme. Egyidejűleg vagy életének különféle szakaszaiban mindenki dönthet úgy, hogy különféle kulturális irányokhoz csatlakozik. Miközben bizonyos mértékig minden egyes ember saját örökségének és származásának produktuma, a mai modern demokráciákban az ember különféle kulturális irányvonalakkal gazdagíthatja saját identitását. Akarata ellenére senkit sem szabadna bezárni egy meghatározott csoportba, közösségbe, eszmerendszerbe vagy világnézetbe. Mindenkinek szabadon meg kell adni a lehetőséget, hogy a régi irányokat elutasítsa, és újakat válasszon, és hogy ezt mindaddig megtehesse, amíg ez utóbbiak összhangban vannak az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság egyetemes értékeivel. A kölcsönös nyitottság és az értékek egymással történő megosztása a sokszínű kulturális hovatartozás két aspektusát jeleníti meg. Mindkét aspektus a kultúrájukat szabadon, de mások tiszteletben tartása mellett gyakorló egyénekre és csoportokra vonatkozó együttélési szabály.

Ebből kifolyólag a multikulturális környezetek vonatkozásában a kultúrák közötti párbeszéd a sokszínű kulturális hovatartozás kezelése tekintetében fontos tényező. A párbeszéd olyan eszköz, amely egyfelől folyamatosan lehetővé teszi az új identitási egyensúly elérését, egyúttal megfelel az új lehetőségeknek és tapasztalatoknak, másfelől pedig az identitást – a gyökerek elvesztése nélkül – új szintekkel bővíti. A kultúrák közötti párbeszéd segít az identitási politikák kelepccéinek elkerülésében és a modern társadalmakra való nyitottság megőrzésében is.

3.3 A kulturális sokféleséggel kapcsolatos korábbi megközelítések

Európában a nemzetállam csúcspontját jelentő időszakban – hozzávetőlegesen 1870 és 1945 között – az általánosan elterjedt nézet azt vallotta, hogy az egy adott állam határain belül élő embereknek annak az államnak a meghatározó szellemiséget kell magáévá tenniük – többek között nemzeti, esetenként nacionalista rituálékon keresztül –, amely a következő generációk szocializációjának alapját képezi. Az elmúlt évszázadok során Európa azonban más, pozitívabb tapasztalatokat is szerzett, például a közép-kelet-európai történelem bizonyos időszakai vonatkozásában, amelyek segítenek annak megértésében, hogy a különböző kultúrák és vallások hogyan tudnak békében, a kölcsönös tolerancia jegyében és egymás kölcsönös tiszteletben tartása mellett együtt létezni.

Amely régióban a háború utáni, felosztott Európa nyugati része létrejött, ott a bevándorlás megtapasztalása a társadalmi rend multikulturalizmus néven ismert új koncepciójához társult. Ez a modell éppúgy támogatta a politikai elismerését annak a jelenségnek, amelyet a kisebbségi közösségek eltérő értékrendszereként azonosítottak, mint a „befogadó” többség rendszerét. Bár ez a koncepció látszólag alapvetően eltér az asszimilációs modelltől, valójában a multikulturalizmus gyakran ugyanazt a sematikus, a többség és a kisebbség szembeállításán alapuló társadalmi koncepciót jelentette, amely kizárólag abban különbözött, hogy a kisebbség többségtől való elválasztását támogatta annak asszimilációja helyett.

Az *Opatijai Nyilatkozat* (2003) elvetette ezt a paradigmát. A kulturális sokféleség meghatározásával megerősítette, hogy „ez az elv nem alkalmazható kizárólag a «többség» vagy a «kisebbség» fogalom vonatkozásában, hiszen ez a rendszer különválasztja a kultúrákat és a közösségeket, azokat statikus módon osztályozza és megbélyegzi, olyannyira, hogy a társadalmi viselkedésmódot és a kulturális sztereotípiákat a különféle csoportok helyzetéhez köti”. A részben egymást fedő identitások nem állnak ellentétben, hanem egymást erősítő tényezők, és egyfajta közös alap lehetséges pontjai lehetnek.

Bár a multikulturalizmus szándékait tekintve nem volt rossz kezdeményezés, ma sokan úgy tekintenek rá, hogy ez segítette elő a közösségek szegregációját és a kölcsönös meg nem értést, valamint az egyedülálló közösségi szereplőként tekintett kisebbségi közösségeken belül hozzájárult az egyének, különösen a nők jogainak gyengítéséhez. El kell ismerni, hogy a modern társadalmak kulturális sokfélesége empirikus tény. Ugyanakkor a konzultáció visszatérő témája volt, hogy a multikulturalizmust a válaszadók már nem tekintik megfelelő politikának.

Sem az asszimiláció, sem a multikulturalizmus modelljét egyetlen államban sem alkalmazzák teljes egészében. Ezen modellek elemei keverednek a kialakuló interkulturális paradigma bizonyos aspektusaival, amely a két modell legjobb elveit elegyíti. Az asszimilációból az egyén előtérbe helyezését, a multikulturalizmusból a kulturális sokféleség elismerését kölcsönzi. Ezenkívül az integrációhoz és a társadalmi kohézióhoz elengedhetetlen új elemmel, az egyenlő méltóság és a közös értékrend alapjain nyugvó párbeszéddel bővíti a rendszert.

3.4 A kultúrák közötti párbeszéd feltételei

3.4.1 Emberi jogok, demokrácia és jogállamiság

Az Európa Tanács által támogatott egyetemes értékek a kultúrák közötti párbeszéd feltételei. Minden ember egyenlő méltósága, az emberi jogok, a jogállamiság és a demokratikus elvek tiszteletben tartása nélkül nem jöhet létre párbeszéd. Ezek az értékek, de különösen a szólásszabadság és a többi alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása biztosítja a dominancia nélküli párbeszédet, amelyet az érvek ereje és nem az erő érve határoz meg.

Mivel az emberi jogok ütközhetnek egymással, az interkulturális kérdések tekintetében meg kell találni a megfelelő egyensúlyt. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata és az olyan ellenőrző szervek, mint az ECRI vagy a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény tanácsadó bizottsága gyakorlata megmutatja, hogy ez az egyensúly hogyan érhető el a gyakorlatban.

Az etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi hovatartozás, illetve a hagyományok alapján nem akadályozhatják az egyéneket emberi jogaik gyakorlásában és a társadalomban való felelős részvételükben. Ez az elv különösen érvényes a nemek szerinti vagy más formában megnyilvánuló hátrányos megkülönböztetésmentesség jogára, a gyermekek és a fiatalok jogaira és érdekeire, valamint egy bizonyos vallás gyakorlásának vagy nem gyakorlásának szabadságára. Az emberi jogokkal való visszaélés, mint például a kényszerházasság, a „becsületbeli bűncselekmények” vagy a nemi szervek megcsonkítása⁸ soha sem igazolható, bármilyen legyen is a kulturális környezet. Hasonlóképpen, a „domináns kultúra” – legyen az valós vagy elképzelt – szabályai nem alkalmazhatók a hátrányos megkülönböztetés, a gyűlöletbeszéd vagy a vallás, a faji, etnikai származás vagy más identitás alapján történő hátrányos megkülönböztetés bármely formájának igazolásaként.

A demokrácia politikai rendszerünk alapja, amely az állampolgárokat nemcsak mint társas lényeket – mint a nemzet jólétéhez hozzájáruló vagy annak előnyeit élvező személyeket –, hanem mint politikai szereplőket is tekinti. A demokrácia fejlődik, mert segít abban, hogy az egyének azonosuljanak azzal a társadalommal, amelynek tagjai, és mert legitim döntéshozatalt és hatalomgyakorlást biztosít. Az Európa Tanács utóbbi két évtizedben lezajlott növekedése meggyőzően tanúsítja a demokrácia erejét. A kritikus

---

⁸ A női nemi szervek csonkításáról lásd a *Collins és Akaziebie kontra Svédország* ügyben hozott 2007. március 8-i 23944/05 sz. döntést.

és építő párbeszédnek, amely önmagában is egy mélyen gyökerező demokratikus norma, más demokratikus elveket – például a pluralizmust, a befogadást és az egyenlőséget – is el kell ismernie. Fontos, hogy a párbeszéd elismerje a demokratikus kultúra szellemét és annak lényeges elemeit: a résztvevők közötti kölcsönös tiszteletet és valamennyiüknek a közös alap keresésére és elfogadására irányuló törekvését.

A demokratikus társadalmakban a jogállamiság alapvető normái annak a keretrendszernek a szükséges elemei, amelyen belül a kultúrák közötti párbeszéd virágozhat. Ezek biztosítják a hatalmi ágak elválasztását, a jogbiztonságot és a törvény előtti egyenlőséget. Megakadályozzák, hogy a hatóságok önkényes és diszkriminatív döntéseket hozzanak, valamint biztosítják, hogy azok az egyének, akiknek a jogait megsértették, a bíróságokhoz fordulhassanak jogorvoslatért.

3.4.2 Egyenlő méltóság és kölcsönös tisztelet

A kultúrák közötti párbeszédhez reflexivitásra van szükség, amely kapcsán mindenki a másik perspektívájából is láthatja önmagát. Az Európa Tanács által képviselt értékek alapján ez demokratikus felépítést követel, amelyet az egyén mint emberi lény tisztelete, egymás kölcsönös elismerése (amelyben az egyenlő érték e helyzetét mindenki elismeri) és a pártatlan bánásmód (ahol minden felmerülő követelés esetében mindenkire egyformán vonatkozó szabályokat alkalmaznak) jellemez.

Ez egyértelműbben megkülönbözteti az interkulturális megközelítést az előző modellektől. Az asszimilációtól eltérően ez a megközelítés elismeri, hogy a közösségek közötti feszültségek elkerülése érdekében a hatóságoknak pártatlannak kell lenniük a többség által képviselt értékrendszer kizárólagos elfogadása helyett. A multikulturalizmustól eltérően pedig közös normákat tart fontosnak, amely nem hagy teret a morális relativizmusnak. A fent említett két modellel szemben ez a megközelítés elismeri a civil társadalom gyülekezési joga területének kulcsszerepét, ahol a kultúrák közötti párbeszéd – kölcsönös elismerést feltételezve – a mindennapi élet problémáit oly módon oldja meg, amelyre a kormányok egyedül nem képesek.

Az egyenlőség és a kölcsönös tisztelet a kultúrák közötti párbeszéd fontos építőelemei, amelyek elengedhetetlenek az ilyen párbeszéd megvalósítása előtt álló akadályok elhárításához. Amennyiben hiányzik az egyenlőség irányába való haladás, a társadalmi feszültségek kulturális szinten is jelentkezhetnek – még akkor is, ha az eredendő okok másutt gyökereznek –, maga a kulturális identitás pedig esetlegesen megbélyegzőként kerül elő.

3.4.3 A nemek közötti egyenlőség

A nők és a férfiak közötti egyenlőség a változó társadalmak fontos kérdése, amint azt a nők és a férfiak közötti egyenlőségről szóló 5. miniszteri konferencia (2003) is hangsúlyozta. Ez a demokrácia egyik döntő eleme. A nemek közötti egyenlőség az emberi jogok elengedhetetlen része, a nemi hovatartozás alapján történő hátrányos megkülönböztetés pedig gátolja az emberi jogok és szabadságok elismerését. A nők emberi jogainak tiszteletben tartása a kulturális sokféleségről folyó megbeszélések nélkülözhetetlen alapja.

A nemek közötti egyenlőtlenesség elleni harc azonban nem eredményezhet hamis sztereotípiákat. Fontos annak hangsúlyozása, hogy a „kisebbségek közösségei” és a „nemek közötti egyenlőtlenesség” közötti összefüggés megállapítása helytelen: mintha a „befogadó” közösségben minden tökéletes lenne és mintha minden, ami a kisebbségekkel és bizonyos vallások híveivel kapcsolatos, problematikus kérdés lenne. A mindkét nemre vonatkozó tapasztalatok szintjén átfedés tapasztalható a különböző közösségek között, mert egyetlen közösséget sem jellemez kizárólag a nemek egyenlősége vagy egyenlőtlenége.

A nemek közötti egyenlőség a kultúrák közötti párbeszédnek pozitív dimenziót kölcsönöz. Az egyéni identitás összetettsége olyan szolidaritást tesz lehetővé, amely a sztereotipizált közösségi perspektívában elképzelhetetlen. A tény maga, hogy a nemek közötti egyenlőtlenesség általános kérdés, azt jelenti, hogy

azok az interkulturális projektek, amelyben „kisebbségi” és „befogadói” háttérű nők is részt vesznek, közös tapasztalatokra tehetnek szert.

Az Európa Tanács társadalmi kohézióra vonatkozó módosított stratégiája világossá teszi, hogy a nők és a férfiak közötti egyenlőség alapvető és különösen fontos kötelezettségvállalás. A társadalmi kohézió terén „nemek közötti esélyegyenlőségi perspektívát” sürget, amelynek a kultúrák közötti párbeszédben mindenütt egyformán jelen kell lennie.

3.4.4 A kultúrák közötti párbeszéd előtt álló akadályok leküzdése

A kultúrák közötti párbeszédet számos akadály gátolja. Néhány ezek közül annak eredménye, hogy a több nyelven való kommunikáció nehézkes. Más akadályok a hatalom és a politika területével kapcsolatosak: a hátrányos megkülönböztetés, a szegénység és a kizsákmányolás – amelyek gyakran hátrányos helyzetű és perifériára került csoportokhoz tartozó személyeket érintenek – valójában a párbeszéd strukturális akadályai. Számos európai társadalomban olyan csoportok és politikai szervezetek találhatók, amelyek a „másik”, „a külföldi” vagy egy bizonyos vallási identitás gyűlöletét hirdetik. A rasszizmus, az idegengyűlölet, az intolerancia és a hátrányos megkülönböztetés minden más formája elutasítja még a párbeszéd gondolatát is, az ilyen párbeszédet pedig folyamatosan támadják.

3.5 A vallási dimenzió

Európa gazdag kulturális örökségének részét képezik az élet célja tekintetében létező különféle vallási és világi eszmék. A kereszténység, a zsidó vallás és az iszlám a maguk értelmezési rendszerével együtt kontinensünket erősen befolyásolták. Európában azonban a régmúltban és a közelmúltban is voltak olyan konfliktusok, amelyekben a vallás közösségeket elválasztó szerepet játszott.

A gondolat-, a lelkiismereti és a vallásszabadság a demokratikus társadalom egyik alapja, amelyet az emberi jogokról szóló európai egyezmény 9. cikke véd. Ez a szabadság a hívők identitására és életszemléletére vonatkozó egyik legfontosabb tényező, éppúgy, mint ahogy ez az ateisták, az agnosztikusok, a szkeptikusok és a semleges beállítottságúak esetében is garantált. Miközben a 9. cikk biztosítja ezt a szabadságot, bizonyos feltételek megléte esetén lehetővé teszi, hogy e szabadság kifejezésének megnyilvánulásait korlátozzák. A vallási jelképek közszférában – különösen az oktatásban – való megjelenésének kérdésével foglalkozott az Emberi Jogok Európai Bírósága.⁹ A vallás tekintetében a tagállamokban fennálló viszonylagos egyetértés hiánya miatt a Bíróság a tagállamoknak ebben a vonatkozásban széles – bár nem korlátlan – „értékelési teret” (azaz megfontolást) enged.

Az Európa Tanács prioritásai és a vallási közösségeket foglalkoztató kérdések között jelentős átfedések találhatóak: az emberi jogok, a demokratikus polgárjogok, az értékek támogatása, a béke, a párbeszéd, az oktatás és a szolidaritás kérdése. A konzultáció során konszenzus alakult ki abban a kérdésben, hogy a vallási közösségek a vallások közötti párbeszéd révén maguk is felelősek a különféle kultúrák közötti megértés növeléséért.

A vallási közösségek párbeszédben játszott jelentős szerepe azt jelenti, hogy e téren a különféle közösségek és a hatóságok között erőfeszítésekre van szükség. Az Európa Tanács e kérdés mellett már elkötelezte magát a Parlamenti Közgyűlés különféle kezdeményezései és az Emberi Jogi Biztos tanácskozásai révén, és 2000 óta vallási közösségek képviselőit ültette egy asztal mellé azzal a céllal, hogy csatlakozzanak az Európa Tanács emberi jogi kérdésekkel kapcsolatos területen folyó fellépéseikhez. A vallásgyakorlás napjainkban az emberi élet része, és ezért nem lehet és nem is szabad kizárni azt a hatóságok érdekköréből, bár az államnak meg kell őriznie azt a semleges és pártatlan szerepet, amely biztosítja a különféle vallások, hitvallások és eszmerendszerek gyakorlását.¹⁰ A „Volgai Fórum

⁹ Lásd például a *Kurtulmuş kontra Törökország* ügyben hozott 2006. január 24-i, 65500/01 sz. ítéletet; a *Leyla Şahin kontra Törökország* ügyben a nagytanács által hozott 2005. november 10-i ítéletet; a *Dahlab kontra Svájc* ügyben hozott 2001. február 15-i ítéletet.

Nyilatkozata” (2006)¹¹ az Európa Tanácsot a vallási szervezetekkel folytatott „nyitott, átlátható és rendszeres párbeszédre” szólította fel, miközben elismerte, hogy ezt a párbeszédet egyetemes értékekkel és elvekkel kell alátámasztani. Ez a folyamat átvehető az egyes tagállamok által a különféle vallási közösségek részvételével a párbeszéd érdekében elindított kerekasztal modellt. A kultúrák közötti párbeszéd vallási dimenziójáról szóló *San Marinó-i Nyilatkozat (2007)*¹² megerősítette, hogy a vallások növelhetik és elősegíthetik a párbeszédet. A nyilatkozat a párbeszéd kontextusát minden egyén emberi méltósága megőrzésére irányuló szándékhoz való hozzájárulásként határozta meg, amelynek célja az emberi jogok, beleértve a nők és férfiak közötti egyenlőség előmozdítása, a társadalmi kohézió erősítése, valamint a kölcsönös megértés és tisztelet elősegítése. A *San Marinó-i Nyilatkozatban* a vallási és a civil társadalom képviselői üdvözölték az Európa Tanács e területen mutatkozó érdeklődését; megállapították, hogy az Európa Tanács a különféle vallások vonatkozásában semleges kíván maradni, miközben célja a gondolat-, a lelkiismereti és a vallásszabadság, *valamennyi* állampolgár jogainak és kötelezettségeinek, valamint az állam és a vallások önállóságának védelme. Úgy ítélték meg, hogy hátrányos megkülönböztetés nélkül és a nem hívők jogainak tiszteletben tartása mellett megfelelő fórumokat kell létrehozni a vallásgyakorlás által a közrend egyéb területeire – például az egészségügyre és az oktatásra – gyakorolt hatások vizsgálata érdekében. A nem vallásos világnézetűeknek a vallások képviselői mellett éppúgy joguk van a társadalom erkölcsi alapjairól szóló vitákban való megnyilvánulásokhoz és a kultúrák közötti párbeszéd tekintetében rendezett fórumokon való részvételhez.

2008. április 8-án az Európa Tanács a kultúrák közötti párbeszéd vallási dimenziójáról kísérleti jelleggel eszmecsere-t rendezett a következő témában: „a vallási és az eszmerendszerekkel kapcsolatos tények oktatása; a vallásokkal és az eszmerendszerekkel kapcsolatos ismeretek megszerzésének eszköze az oktatásban; a demokratikus polgárjogok, az emberi jogok és a kultúrák közötti párbeszéd vonatkozásában az oktatáshoz való hozzáférés.” Az Európa Tanács tagállamai és a megfigyelői státusszal rendelkező államok, valamint a szervezet intézményi partnerei, az Európai Bizottság, az Európában hagyományosan jelenlévő vallások és más vallások képviselői, a nemzetközi nem kormányzati szervezetek és a nemzeti nem kormányzati szervezetek képviselői, továbbá szakértők és a sajtó képviselői vettek részt ezen a „találkózón”. Az innovatív és kísérleti jellegű esemény fő célja az Európa Tanács alapvető értékeinek – az emberi jogok tiszteletben tartásának, a demokrácia és a jogállamiság előmozdításának – elősegítése és megerősítése, valamint az európai társadalmon belül a kölcsönös tisztelet és megismerés, a tolerancia és a megértés erősítéséhez való hozzájárulás. A vallások képviselői és a civil társadalom más szereplői – köztük más eszmerendszerek képviselői – társultak e célok megvalósítása érdekében és vettek részt egy, az ezen értékekről folyó nyílt és átlátható párbeszédben. A cél nem teológiai vita lefolytatása vagy egy esetleges vallások közötti párbeszéd kereteinek meghatározása volt.

---

¹⁰ Lásd például a *Leyla Şahin kontra Törökország* ügyben a nagytanács által hozott 2005. november 10-i 44774/98 sz. ítélet 107. §-át.

¹¹ A Kulturális párbeszéd és vallások közötti együttműködés c. (Volgai Fórum) nemzetközi konferencia záródokumentuma, Nizsnyij Novgorod/Orosz Föderáció, 2006. szeptember 7-9. (hozzáférhető a www.coe.int/dialogue internetes címen).

¹² A kultúrák közötti párbeszéd vallási dimenziójáról szóló európai konferencia zárónyilatkozata, San Marino, 2007. április 23. és 24. (hozzáférhető a www.coe.int/dialogue internetes címen).

A közfeladatot ellátó hatóságok és a vallási közösségek közötti, ösztönzendő párbeszéd mellett a vallási közösségek közötti párbeszédre is szükség van. Az Európa Tanács többször is elismerte, hogy a vallások közötti párbeszéd – amely nem tartozik közvetlenül hatáskörébe – a kultúrák közötti párbeszéd része, és arra ösztönözte a vallási közösségeket, hogy aktívan vegyenek részt az emberi jogok, a demokráciának és a jogállamiságnak a multikulturális Európában történő előmozdításában. A vallások közötti párbeszéd a társadalmi problémák megoldása tekintetében hozzájárul a társadalmon belüli nagyobb egyetértéshez. Ezenkívül az Európa Tanács úgy ítéli meg, hogy szükség van a vallási közösségeken és a filozófiai eszmerendszereken belüli párbeszédre is (vallásokon belüli és eszmerendszereken belüli párbeszéd), többek között annak érdekében, hogy a közfeladatot ellátó hatóságok számára lehetővé váljon a nemzeti jog alapján történő elismerésre törekvő vallások és eszmerendszerek feljogosított képviselőivel való kommunikáció.

4. Öt politikai cselekvési megközelítés a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása érdekében

A kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása tekintetében öt különböző, de egymással összefüggő dimenzió létezik, amely valamennyi érdekelt felet érint. A kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása függ a kulturális sokféleség demokratikus irányításától. Megvalósulásához szükség van részvételre és demokratikus polgárjogokra; valamint megköveteli az interkulturális kompetencia megszerzését. A párbeszéd lefolytatásához nyitott légkört igényel. Végül pedig nemzetközi szinten kell folynia. Az említett öt dimenzióban különféle kezdeményezéseket próbáltak ki és értékelték.¹³

4.1 A kulturális sokféleség demokratikus irányítása

4.1.1 A sokféleséget értékelő politikai kultúra

A demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságok, a jogállamiság, a pluralizmus, a tolerancia, a hátrányos megkülönböztetés-mentesség és a kölcsönös tisztelet közös értékei a sokféleséget értékelő politikai kultúra sarokpillérei.

A sokféleség kultúrája csak abban az esetben fejlődhet, ha a demokrácia a többség akaratát és a kisebbségekhez tartozó személyek jogait összeegyezteti. A többség akaratának a kisebbségre történő, minden ember jogának tényleges biztosítása nélkül való rákényszerítése szemben áll a közös európai alkotmányos örökség elveivel. Az egység és a sokféleség ötvözése tekintetében elkötelezett európai társadalom nem lehet „a győztes mindent visz” társadalmá, hanem a politika területére is be kell vinnie az egyenlőség és a kölcsönös tisztelet jelentette értékeket. A demokrácia nem csupán azt jelenti, hogy a többség nézete mindig elsődleges: olyan egyensúlyt kell teremteni, amely biztosítja a kisebbséghez tartozó személyek tisztességes és megfelelő elbánásban való részesítését, és amelyben nem élnek vissza az erőfölénnyel.¹⁴

A kulturális pluralizmust támogató politikai kultúra kialakítása sokat követelő feladat. Olyan oktatási rendszert igényel, amely elősegíti a kritikai gondolkodásmódra és az innovációra való alkalmasságot, olyan tereket hoz létre, amelyben az emberek számára megteremtik a részvétel és a megnyilatkozás lehetőségét. A törvények betartásáért felelős tisztviselők, a politikusok, a tanárok és más szakmai csoportok, valamint a civil társadalom vezetői számára képzéseket kell szervezni annak érdekében, hogy megtanulják, miként láthatják el feladatukat a kulturális szempontból sokszínű közösségekben. A kultúrának olyannak kell lennie, amelyre jellemző a dinamizmus és a kísérletezés. A média feladata az objektív tájékoztatás és az új ötletek terjesztése, valamint a sztereotípiák megkérdőjelezése. Sokféle kezdeményezésre és nagy számú elkötelezett érdekeltre van szükség, amely nagymértékben mozgósítja a civil társadalmat.

---

¹³ A konzultációk alatt javasolt helyes gyakorlatokra vonatkozó példák gyűjteménye az interneten, a www.coe.int/dialogue címen lesz elérhető.

¹⁴ Lásd a *Leyla Şahin kontra Törökország* ügyben a Nagytanács által hozott 2005. november 10-i 4474/98 sz. ítélet 108. §-át! Lásd még a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény 6. cikkét, amely az egyezményt aláíró feleket arra kötelezi, hogy „ösztönözzék a tolerancia és a kultúrák közötti párbeszéd szellemét, hozzanak hatékony intézkedéseket a kölcsönös tisztelet és megértés, valamint a területükön élő személyek közötti együttműködés elősegítése érdekében – e személyek etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitásától függetlenül – különösen az oktatás, a kultúra és a média területén”!

4.1.2 Emberi jogok és alapvető szabadságjogok

Az emberi jogok a kultúrák közötti párbeszéd gyakorlásának elengedhetetlen keretét képezik. A gondolat- és szólásszabadságra, a vallásszabadságra, a gyülekezési és az egyesülési szabadságra, a magán- és a családi életre vonatkozó jogok az emberi jogokról szóló európai egyezmény legfontosabb rendelkezései közé tartoznak. Az Egyezményben meghatározott jogokat a hátrányos megkülönböztetés bármely formájának gyakorlása nélkül biztosítani kell. Az Egyezmény 12. jegyzőkönyve ezenfelül a hátrányos megkülönböztetés általános tilalmát is tartalmazza. A civil és politikai jogokon kívül a jogok közé tartoznak még az Európai Szociális Kartában meghatározott társadalmi-gazdasági jogok, amely dokumentum számos, a hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozó személyeket esetlegesen különösen érintő kérdéssel foglalkozik (munkavállaláshoz, oktatáshoz, szociális védelemhez, egészségügyi ellátáshoz és lakhatáshoz való hozzáférés),¹⁵ valamint a különféle chartákban és egyezményekben – például a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokról szóló Nemzetközi Egyezségokmányban – meghatározott kulturális jogok (1966).

Az emberi jogokról szóló európai egyezmény 10. cikke által biztosított szólásszabadság a kultúrák közötti párbeszédben való részvétel elengedhetetlen feltétele. E feladatokkal és kötelezettségekkel is járó szabadságjog gyakorlása az Emberi Jogokról szóló Európai Egyezmény 10. cikke 2. bekezdésében meghatározott bizonyos meghatározott körülmények között korlátozható. Az elmúlt években az Emberi Jogok Európai Bírósága a „gyűlöletbeszéd” témájával a korábbiaknál gyakrabban foglalkozott, és ítélezési gyakorlatában esetről esetre meghatározta azokat a korlátokat, amelyen túl a szólásszabadság joga már nem gyakorolható.

Bizonyos kifejezések indokolatlanul bántók, gyalázkodók és sértők, amelyek magát a tolerancia kultúráját is fenyegetik. Az ilyen kifejezések nemcsak elfogadhatatlanul sérthetik a kisebbségi közösségek tagjait, hanem megfélemlítést és fenyegetést is jelenthetnek számukra. Az intolerancián alapuló gyűlöletkeltés nem egyeztethető össze az Egyezmény és a Bíróság joggyakorlata által biztosított alapvető jogok és szabadságok tiszteletben tartásával.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága ugyanakkor a szólásszabadság korlátozása tekintetében tág határokat állapított meg. A Bíróság úgy ítéli meg, hogy még „a bántó, megütközést keltő vagy zavaró” kijelentéseket is védeni kell¹⁶, ami bizonyos szabadságot biztosít a másik személy vallásának, azaz egy olyan eszmerendszernek a bírálatahoz, amelyhez csatlakozni lehet. A Bíróság figyelembe veszi a kifejezések hatását és azt a környezetet, amelyben azok elhangzottak, különös tekintettel arra, hogy ezen kifejezések hozzájárultak-e az általános érdeklődésre számot tartó témákban folyó pluralisztikus, nyilvános vitákhoz.

---

¹⁵ A Szociális Jogok Európai Bizottsága, amelynek feladata a nemzeti jelentések vizsgálata és annak eldöntése, hogy az érintett országokban fennálló helyzet megfelel-e az Európa Szociális Kartában előírtaknak, számos alkalommal jelezte, hogy a külföldi munkavállalók, a bevándorlók és a nemzeti kisebbségek helyzetének különös figyelmet kell szentelni. Lásd az Európai Szociális Kartát! A Szociális Jogok Európai Bizottsága: XVIII-1. következtetések, 1. kötet, Strasbourg 2006, 59., 102., 212., 261., 293. o.

¹⁶ *Handyside kontra Egyesült Királyság*, 1976. december 7-i ítélet, „A” sorozat 24 sz., 49. §.

A média tekintetében az alapelv a szólásszabadság védelme, még akkor is, ha ismert, hogy az újságíróknak különleges feladataik és kötelezettségeik vannak: véleményük kifejtése tekintetében – az értékítéletet is beleértve – szabadságot kell élvezniük a nyilvánosságot érintő kérdésekben, ugyanakkor kötelesek objektív információkat gyűjteni és terjeszteni. A média szakemberei körében fontos a kultúrák közötti párbeszéd, valamint az etnikai, kulturális, vallási és nyelvi határokon túlmutató együttműködés szükségességének tudatosítása, amelynek célja a tolerancia kultúrájának és a kölcsönös megértésnek az előmozdítása, amely tevékenység közben az újságírók szem előtt tartják a közvélemény tájékoztatásában játszott szerepüket.

4.1.3 Az esélyegyenlőségtől a jogok terén való egyenlőségig

A társadalmi kohézióra vonatkozó módosított stratégiában említett „európai társadalmi modell” célja a lehetőségek terén a valódi egyenlőség biztosítása. Azok, akik a leginkább rászorulnak jogaik védelmére, gyakran a legkevesebb eszközzel rendelkeznek ezen jogok megvédésére. Annak érdekében, hogy a gyakorlatban mindenki számára garantálható legyenek az őt megillető jogok, a jogok törvényi védelméhez meghatározott szociálpolitikai intézkedéseknek kell társulnia. Így az Európai Szociális Karta és a Migráns Munkavállalók Jogállásáról szóló Európai Egyezmény kiemeli például, hogy az aláíró államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy a területükön legálisan tartózkodó migráns munkavállalók és azok családjai számára különféle gazdasági és szociális téren olyan elbánást biztosítsanak, amely nem kedvezőtlenebb az adott állam állampolgárai számára biztosított elbánásnál.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvén túl az államokat arra is ösztönzik, hogy a hátrányos helyzetű csoportok tagjait érő, a megkülönböztetésből eredő egyenlőtlenségek megszüntetése érdekében hozzanak pozitív cselekvési intézkedéseket. A közzszférában az állami hatóságok kötelesek szigorúan tiszteletben tartani a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, amely az állam kulturális és vallási ügyekben tanúsított semlegességének kifejezése. A formális egyenlőség azonban nem mindig elegendő, és a tényleges egyenlőség előmozdítása bizonyos esetekben a hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozó elvnek megfelelő egyedi intézkedések elfogadását teszi szükségessé. Bizonyos körülmények között az egyenlőtlenség kiküszöbölésére irányuló megkülönböztető elbánás elfogadható és objektív indoklás nélküli elmaradása hátrányos megkülönböztetéshez vezethet.¹⁷

A sokféleség figyelembevételére érdekében – bizonyos korlátozások mellett – gyakorlati intézkedések meghozatalára lehet szükség.¹⁸ Ezek az alkalmazkodást célzó intézkedések azonban nem sérthetik mások jogait, és nem eredményezhetnek aránytalan szervezési nehézségeket vagy túlzott költségeket.

4.2 Demokratikus polgárjogok és részvétel

A polgárjog a legtágabb értelemben az adott közösség kulturális, társadalmi és gazdasági életében és közösségi ügyeiben¹⁹ másokkal együtt való részvételre való jog, sőt kötelesség is. A polgárjog a kultúrák közötti párbeszédhez elengedhetetlen, mivel arra szólít fel, hogy a másikat ne sztereotip módon – „másként” – , hanem polgártársként és velünk egyenlő személyként szemléljük. A polgárjogokhoz való

¹⁷ *D.H. és társai kontra Cseh Köztársaság*, a Nagytanács 2007. november 13-i ítélete: „A Bíróság elfogadta továbbá, hogy az az általános politika vagy intézkedés, amely egy bizonyos csoportra aránytalanul hátrányos hatást gyakorol, megkülönböztetőnek tekinthető, függetlenül attól, hogy az nem kifejezetten az adott csoportra irányul... és hogy ez az esetlegesen az Egyezményvel ellentétes hátrányos megkülönböztetés a valós és tényleges helyzetből adódhat” (175. §)

¹⁸ Lásd a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény (1995) 4. cikkének 2. és 3.§-ét, valamint a kapcsolódó magyarító jelentés kísérő bekezdéseit. *D.H. és társai kontra Cseh Köztársaság*, a Nagytanács 2007. november 13-i ítélete. A Szociális Jogok Európai Bizottsága kiemelte, hogy „a demokratikus társadalomban az emberek közötti különbségeket a valós és tényleges egyenlőség biztosítása érdekében nemcsak pozitívan kell szemlélni, hanem a különbségtétel lehetőségét is figyelembe kell venni” (*Autism France kontra Franciaország*, 13/2002. panasz, a megalapozottságra vonatkozó, 2003. november 4-i határozat 52. §-a).

¹⁹ Lásd a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény (1995) 15. cikkét!

hozzáférés megkönnyítése nemcsak oktatási-nevelési, hanem szabályozási és jogi feladat is. A polgárjog elősegíti a civil részvételt, és ezáltal hozzájárul az újonnan érkezők által hozott értékek hasznosításához, ami erősíti a társadalmi kohéziót.

A helyi közösségekben élő valamennyi ember közösségi életben való aktív részvétele hozzájárul az adott közösség jólétéhez és elősegíti a beilleszkedést. Egy adott önkormányzat területén vagy egy régióban legálisan tartózkodó külföldiek számára a helyi és regionális választásokon való részvételi jog a részvétel elősegítésének eszköze.

Az Állampolgárságról szóló Európai Egyezményben (1997) az aláíró államok kötelezik magukat arra, hogy a területükön törvényesen tartózkodó személyeknek és azoknak, akiknek a szokásos tartózkodási helyük az adott állam területén van, megadja az állampolgárság megszerzésének lehetőségét az állampolgárság megadására vonatkozó kérelem benyújtása előtti legfeljebb tízéves időszak előírásával. Ehhez nincs szükség a származási ország állampolgárságáról való lemondásra. A külföldi gyermekek tekintetében a születési helyük és a lakó- vagy tartózkodási helyük szerinti állampolgárság megszerzésére vonatkozó jog fokozottabban elősegítheti beilleszkedésüket.

A Miniszteri Bizottság kifejezte aggodalmát a politikai és civil kötelezettségvállalások növekvő mértékű elmaradása, a demokratikus intézményekben való bizalom hiánya, valamint a rasszizmus és az idegengyűlölet növekedése tekintetében. Az Európában tapasztalható trendek azonban igen vegyesek. Egyes tagállamokban a civil társadalmi szervezetekben tapasztalható társadalmi bizalom és elkötelezettség a jogállamiságon alapuló pártatlan hatóságokkal is jellemezhető demokratikus irányítási rendszerekkel együtt van jelen, ami elősegíti a részvételt.

A társadalmi bizalomhoz való hozzájárulással és a kisebbségi közösségek egyébként perifériára szorult tagjai részvételének ösztönzésével a demokráciát a kultúrák közötti párbeszéd a polgárok számára közelebb tudja hozni.

E tekintetben a helyi és a regionális hatóságok különösen fontos szerepet játszanak. Az Európa Tanácsnak a külföldiek helyi közéletben való részvételéről szóló egyezménye sürgeti a részvétel növelését. Figyelmet kell fordítani annak elkerülésére, hogy a párbeszédben résztvevők között kizárólag az első generációhoz tartozó, a kisebbséget irányító férfiak jelenjenek meg. Fontos a kisebbségi közösségen belüli sokféleség és az ott meglévő társadalmi kapcsolatok elismerése, valamint különösen a fiatalok bevonása.

4.3 Az interkulturális kompetencia tanulása és tanítása

A kultúrák közötti párbeszédhez szükséges kompetencia megszerzése nem automatikus: annak tanulására, gyakorlására és fenntartására egy életen át szükség van. A közfeladatot ellátó hatóságok, az oktatási szakemberek, a civil társadalmi szervezetek, a vallási közösségek, a média és minden más oktatási szolgáltatást nyújtó szervezet – bármilyen intézményi környezetben és bármilyen szinten működjön is – e tekintetben meghatározó szerepet játszhatnak az Európa Tanács által támogatott célok és alapvető értékek elérése, valamint a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása terén. Az intézmények közötti – különösen az Európai Unióval, az UNESCO-val, az ALESCO-val (az Arab Liga Oktatási, Kulturális és Tudományos Szervezetével) és más partnerekkel folytatott – együttműködés e területen meghatározó.

4.3.1 Kulcsfontosságú kompetenciaterületek: demokratikus polgárjogok, nyelv, történelem

A demokratikus polgárjogok oktatása elengedhetetlen a szabad, toleráns, igazságos, nyitott és befogadó társadalom működéséhez, a társadalmi kohézióhoz, a kölcsönös megértéshez, a kultúrák közötti és a vallások közötti párbeszédhez és szolidaritáshoz, valamint a nők és férfiak közötti egyenlőség megvalósulásához. Az ehhez kapcsolódó oktatás valamennyi hivatalos és nem formális, illetve informális oktatási tevékenységet magában foglal, beleértve a szakképzést, valamint a családot és az egyént körülvevő közösségeket, ami lehetővé teszi az egyén számára, hogy mások tiszteletben tartása mellett aktív és felelős polgárként cselekedjen. A demokratikus polgárjogok oktatása többek között tartalmazza az állampolgári, a történelmi és politikai, valamint az emberi jogi ismeretek oktatását, valamint a társadalmak globális összefüggéseire és a kulturális örökségre vonatkozó ismeretek átadását. A demokratikus polgárjogok oktatása továbbá ösztönzi a multidiszciplináris megközelítéseket, és összekapcsolja a tudás, az ismeretek és a viselkedésformák elsajátítását, valamint – különösen a kulturális szempontból sokszínű társadalmak vonatkozásában – az élethez szükséges gondolkodási képességet és az önkritikus hozzáállást.

A nyelv sokszor gátolja a kultúrák közötti párbeszédet. Az interkulturális megközelítés elismeri a kisebbségi közösségek tagjai által használt nyelv értékét, de elengedhetetlennek tekinti, hogy a kisebbségek tagjai megtanulják az adott államban meghatározó nyelvet annak érdekében, hogy teljes jogú polgárokként élhessenek. Ez az elv összhangban van A Regionális vagy a Kisebbségi Nyelvekről szóló Európai Chartával, amely megerősíti, hogy a kevésbé beszélt nyelveket védeni kell az esetleges kihalástól, mivel azok hozzájárulnak Európa kulturális gazdagságához, és hogy ezeknek a nyelveknek a használata elidegeníthetetlen jog. A Charta kiemeli továbbá a többnyelvűség értékét, és úgy ítéli meg, hogy az egyes államokban használt kisebbségi nyelvek védelme nem történhet a hivatalos nyelv kárára és annak rovására, valamint hogy ezeket a nyelveket meg kell tanulni. A nyelvtanulás segít az egyes emberek sztereotípiák alapján való megítélésének elkerülésében, a másság iránti kíváncsiság és nyitottság felélesztésében, valamint más kultúrák felfedezésében. A nyelvtanulás segít annak felismerésében, hogy a különböző társadalmi identitással és kultúrával rendelkező személyekkel való párbeszéd gazdagítja a tapasztalatszerzést.

A Miniszteri Bizottságnak a XXI. századi Európában a történelemtanításról szóló ajánlása (2001)²⁰ hangsúlyozta annak szükségességét, hogy fejleszteni kell a tanulók intellektuális képességeit abban a tekintetben, hogy az információkat kritikus és felelős módon, párbeszéd révén, a történelmi tények kutatásán és különféle perspektívákon alapuló nyílt vitákon keresztül elemezzék és értékeljék, különösen a vitatott és az érzékeny kérdések esetében. A történelemtanítás hozzájárul a holokauszt, a népirtások és más emberiség elleni bűncselekmények, az etnikai tisztogatás és az emberi jogok durva megsértése megismétlődésének és tagadásának megelőzéséhez, a múltbeli sebek begyógyításához és azoknak az alapvető értékeknek az előmozdításához, amelyek iránt az Európa Tanács különösen elkötelezett. A történelemtanítás továbbá a népek közötti megbékélés, elismerés, megértés és kölcsönös bizalom meghatározó tényezője. A történelemtanításnak a demokratikus Európában meghatározó helyet kell

---

²⁰ Rec(2001)15 ajánlás

elfoglalnia a felelős és aktív polgárok oktatása terén és a mindenféle különbözőség viszonylatában, továbbá a nemzeti identitás megértésére és a tolerancia elvére épülő tisztelet fejlesztésében. A történelemtanítás nem lehet az ideológiai manipuláció, a propaganda eszköze, illetve olyan eszköz, amelyet intoleráns és ultranacionalista, idegengyűlölő, rasszista vagy antiszemita eszmék támogatására használnak. A történelemkutatás és az iskolákban folyó történelemoktatás semmiféle módon és semmiféle szándékkal nem összeegyeztethető az Európa Tanács alapvető értékeivel és alapszabályával, ha az megengedi vagy elősegíti a történelemmel való visszaélést. A történelemtanításnak magában kell foglalnia az előítéletek és a sztereotípiák megszüntetését, nyilvánvalóvá téve a tanított történelem tananyagban a különféle európai történelmi időszakok vonatkozásában a különböző országok, vallások és eszmei irányzatok közötti pozitív kölcsönhatást, valamint a történelemmel való visszaélés kritikus módon való megismerését, származzon ez a visszaélés a történelmi tények tagadásából, meghamisításból, elhallgatásból, tudatlanságból vagy ideológiai megfontolásból.

4.3.2 Alapfokú és középfokú oktatás

A multikulturális Európában az oktatás nemcsak a munkapiacra való felkészítés, a személyes fejlődés támogatásának és a széles tudásbázis megszerzésének eszköze, hanem az iskolák egyúttal a fiatalok aktív polgárokként folytatandó életre való felkészítésének fontos helyszínei is. Az iskolák felelősek azért, hogy a fiatalokat a társadalmi élethez – annak minden aspektusa tekintetében – szükséges eszközök megszerzésében és viselkedésmódjuk kifejlesztésében irányítsák és támogassák, illetve hogy számukra az ilyen eszközök és viselkedésmódok elsajátításához szükséges stratégiákat ajánljanak, valamint hogy a sokféleség kezelésének alapjául szolgáló emberi jogok tiszteletben tartásának bemutatása és a más kultúrák iránti nyitottság elősegítése révén lehetővé tegyék, hogy a fiatalok megértsék és magukévá tegyék a demokratikus élet alapjául szolgáló értékeket.

A hivatalos tanterven belül minden tárgy rendelkezik interkulturális dimenzióval. A történelem, a nyelvoktatás, valamint a vallási és eszmerendszerek ismeretének oktatása talán a leginkább érintett tárgyak e tekintetben.²¹ A vallási és az eszmerendszerek oktatása interkulturális környezetben lehetővé teszi, hogy a tantárgy a világ valamennyi vallásáról és eszmerendszeréről, valamint azok történetéről ismereteket nyújtson, továbbá hogy lehetővé tegye az egyének számára a vallások és eszmerendszerek megértését és az előítéletek kifejlesztésének elkerülését. Ezt a megközelítést az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése, az Emberi Jogok Európai Bírósága és az ECRI is elfogadta.²² 2007-ben az európai oktatási miniszterek hangsúlyozták a kulturális és/vagy vallási közösségek közös erkölcsi elvekre és demokratikus polgárjogokra alapuló megértésének iskolai oktatáson keresztül történő elősegítésére vonatkozó intézkedések fontosságát. Az uralkodó vallásoktatási szisztémától függetlenül az oktatásnak figyelembe kell vennie a vallások és az eszmerendszerek sokféleségét.²³

---

²¹ A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága legutóbbi, a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény alapján készített oktatási kommentárjában (amelyet 2006 márciusában fogadtak el) hangsúlyozta, hogy az oktatásra vonatkozó rendelkezéseket figyelembe kell venni „az interkulturális oktatási területen folyó tervezés és tevékenységek vonatkozásában, amely oktatás a társadalmon belüli különféle csoportok közötti kölcsönös megértés, kapcsolat és párbeszéd elősegítését tűzi ki célul.”

²² A Parlamenti Közgyűlés oktatásra és vallásra vonatkozó 1720. ajánlása (2005); *Kjeldsen, Busk Madsen és Pedersen kontra Dánia* ügyben hozott 1976. december 7-i, 5095/71; 5920/72; 5926/72 ítélet 53. §; *Folgerø és társai kontra Norvégia* ügyben a Nagytanács által hozott 2007. június 29-i, 15472/02 sz. ítélet, 84. §; az ECRI-nek az iskolai oktatásban és az iskolai oktatáson keresztül történő, a rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló 10. általános politikai ajánlása, 2006, II.2.b. §.

²³ Az Európai Oktatási Miniszterek Állandó Konferenciája 22. ülésének zárónyilatkozata, Isztambul, Törökország, 2007. május 4-5. (Egy emberibb és befogadóbb Európa építése: az oktatáspolitikák szerepe címmel).

4.3.3 Felsőfokú oktatás és kutatás

A felsőfokú intézmények – mint társadalmi szereplők és mint a kultúrák közötti párbeszéd gyakorlásának helyszínei – oktatási programjaikon keresztül jelentős szerepet játszanak a kultúrák közötti párbeszéd előmozdításában. Amint azt a Felsőfokú Oktatási és Kutatási Irányítóbizottság megállapítja, az egyetemet éppen annak egyetemessége – a nyitott gondolkodásra és a világra való nyitottságra való elkötelezettség – határozza meg tökéletesen, amelynek alapját a felvilágosodás értékei képezik. Az egyetem tehát óriási lehetőséget rejt a közszférában potenciálisan aktív szerepet játszó „interkulturális intellektus” képzése terén.

Ezt a folyamatot – az „együttélés tanulásának” és a kulturális sokféleség aspektusainak valamennyi oktatási tevékenységben történő figyelembevétele érdekében – az interkulturális tanulásra vonatkozó tudományos kutatásnak kell segítenie.

4.3.4 A nem formális és az informális tanulás

A nem formális tanulás az iskolákon és egyetemeken kívül, különösen az ifjúság által végzett tevékenységekben, valamint az önkéntes és civil szolgálatok valamennyi formájában játszódik egyaránt fontos szerepet. Az Európa Tanács ösztönözte a tagállamokat a nem formális oktatás előmozdítására és arra, hogy a fiatalokat buzdítsák, hogy a kultúrák közötti párbeszéd alapjait képező értékek tekintetében vállaljanak elkötelezettséget és hogy azokhoz járuljanak hozzá.

Az ifjúsági szervezetek és a sportegyesületek, valamint a vallási közösségek különösen alkalmasak arra, hogy a kultúrák közötti párbeszédet nem formális oktatási környezetben előmozdítsák. Az ifjúsági csoportok és a közösségi központok a család, az iskola és a munkahely mellett a társadalmi kohézió tartópillérei lehetnek. Széles körű programjaiknak, tevékenységük nyitott és önkéntes jellegének, valamint tagjaik elkötelezettségének köszönhetően ezek a szervezetek gyakran másoknál sikeresebben vonnak be kisebbségi származású személyeket tevékenységükbe és nyújtanak lehetőséget a párbeszédre. Az aktív civil társadalom és az aktív nem kormányzati szervezetek a plurális demokráciák nélkülözhetetlen részei, amelyek előmozdítják a közügyekben való aktív részvételt és az emberi jogokon, valamint a nők és férfiak közötti egyenlőségen alapuló felelős demokratikus polgárjogokat. Ezért a bevándorlók szervezetei számára lehetőséget és pénzeszközöket lehetne biztosítani arra, hogy a kisebbségi háttérrel rendelkező személyek – de különösen a fiatalok számára – önkéntes szolgálatokat alakítsanak ki annak érdekében, hogy az ilyen személyeknek a munkaerőpiacon és a társadalomban nagyobb esélyük legyen.

A médián és az új kommunikációs szolgáltatások révén az informális tanulás is előtérbe kerül, amely számos lehetőséget nyújt a különféle kulturális szokások megismerésére.

4.3.5 A pedagógusok szerepe

A pedagógusok valamennyi szinten alapvető szerepet játszanak a kultúrák közötti párbeszéd előmozdításában és a jövő generációinak a párbeszédre való felkészítésében. Elkötelezettségük és az általuk tanítottaknak a diákokkal együtt történő gyakorlati megvalósítása révén a pedagógusok fontos példaképek.

A pedagógusok képzési programjainak olyan oktatási stratégiák és munkamódszerek oktatását kell tartalmazniuk, amelyek a tanárokat felkészítik a sokféleségből, a hátrányos megkülönböztetésből, a rasszizmusból, az idegengyűlöletből, a nemi hovatartozás alapján történő megkülönböztetésből és a perifériára szorulásból adódó új helyzetek kezelésére, a konfliktusok békés úton történő megoldására, a demokrácián és az emberi jogokon alapuló intézményesített lét globális megközelítésének előmozdítására, továbbá olyan diákközösségeket hoznak létre, amelyek tekintetbe veszik az egyéni, ki nem mondott gondolatokat és feltételezéseket, az iskolai légkört és az oktatás informális aspektusait.

Ezenfelül a tanárok képzésével foglalkozó intézményeknek olyan, a demokratikus polgárjogok oktatása által ösztönzött minőségbiztosítási eszközöket kell kifejlesztíteniük, amelyek figyelembe veszik az interkulturális dimenziót. Az oktatási létesítményeknek továbbá önértékelési és fejlődési mutatókat és eszközöket kell kidolgozniuk. A továbbképzéseken belül fejleszteniük kell az interkulturális oktatást és a sokféleség kezelését.

Az Európa Tanáccsal együttműködésben álló oslói Európai Demokratikus Polgárjog-oktatási és Interkulturális Oktatási Központ célja a megértés elősegítése és a kölcsönös megismerés növelése a tanárok képzésén keresztül történő bizalomépítés és konfliktus-megelőzés érdekében.

4.3.6 A családi környezet

A szülők és a tágabb család fontos szerepet játszanak a fiataloknak a kulturális szempontból sokszínű társadalomban való életre történő felkészítésében. A gyermekeik előtt példaképként jelentkező családnak teljes mértékben részt kell vennie a gondolkodásmód és az uralkodó felfogás megváltoztatásában. A kulturális sokféleség kérdésével foglalkozó felnőtt- és családképzés segíthet abban, hogy a család be tudja tölteni ezt a szerepet.

4.4 A kultúrák közötti párbeszéd rendelkezésére álló terek

Elengedhetetlen, hogy a kultúrák közötti párbeszéd számára olyan lehetőségeket teremtsenek, amelyek mindenki előtt nyitva állnak. Az interkulturális alapokon nyugvó kormányzás sikere minden szinten nagymértékben függ attól, hogy ilyen lehetőségek rendelkezésre állnak-e: fizikai terek – például utcák, piacok és üzletek, házak, óvodák, iskolák és egyetemek, kulturális és szociális központok, ifjúsági klubok, templomok, zsinagógák és mecsetek, vállalati üléstermek és munkahelyek, múzeumok, könyvtárak és más szabadidős létesítmények –, illetve virtuális terek, mint például a média.

A várostervezés nyilvánvaló példa: a városi tereket „egyetlen célt szem előtt tartó” módon vagy ettől különbözően, „széles látókörűen” is ki lehet alakítani. Az előző hagyományos peremvárosokat, lakótelepeket, ipari területeket, parkolókat vagy körgyűrűket foglal magában. Az utóbbiban zsúfolt terek, parkok, étellel teli utcák, kávézóhelyek és piacok vannak. Míg az egyetlen célt szem előtt tartó területek előnyben részesítik az atomizált létet, a széles látókört szem előtt tartó tervezéssel készült terek a társadalom különféle csoportjait képesek összehozni és elősegítik a toleráns gondolkodásmódot. Döntő fontosságú, hogy a migráns népesség – mint ahogy az gyakran előfordul – ne koncentrálódjon lélektelen és megbélyegzett lakótelepeken, ne éljen a városi élettől elszigetelt módon és abból kizárva.

A kulturális tevékenységek biztosíthatják a különféle kulturális kifejezésmódok megismerését és így hozzájárulhatnak a toleranciához, a megértéshez és a tisztelethez. A kulturális kreativitás jelentős lehetőségeket nyújt a másság tiszteletben tartásának elősegítése tekintetében. A művészetek is lehetnek az ellentétek és szimbolikus konfrontáció színterei, amely teret ad az egyéni megnyilvánulásoknak, a kritikus önbírálatnak és az értékközvetítésnek. A művészetek természetesen átnyúlnak a határokon, kapcsolatokat teremtenek és az emberek érzéseiről közvetlenül beszélnek. Ily módon a kreatív, a kulturális tevékenységek iránt elkötelezett polgárok új tereket és lehetőségeket teremtenek a párbeszéd számára.

A múzeumok és a nemzeti örökség helyszínei az együttes és közös emberiség nevében megkérdőjelezhetik azokat a szelektív beszámolókat, amelyek az egyik vagy a másik etnikai vagy nemzeti közösség tagjainak történelmi dominanciáját tükrözik, és lehetőséget nyújthatnak arra, hogy a különféle háttérrel rendelkező személyek kölcsönösen elismerjék egymást. Európa kulturális örökségének kutatása háttérként szolgálhat a napjainkban megkövetelt plurális európai polgárjogok számára. Európa történelmi, határokon átnyúló kontinentális útjai, amelyeket napjainkban az Európa Tanács segítségével „a kulturális utak” hálózatának keretében újra felfedezhetünk, befolyásolták a kulturális kapcsolatok történelmét, és évszázadokon át támogatták a kultúrák közötti cserét, továbbá biztosítják az európai multikulturális örökséghez való hozzáférést és példát mutatnak arra, hogy hogyan lehet békésen sokféleségben együtt élni.

Az óvodák, az iskolák, az ifjúsági klubok és általában a fiatalok tevékenységei az interkulturális tanulás és párbeszéd kulcsfontosságú helyszínei. Ahhoz, hogy ez valóra váljon, a gyermekek és a fiatalok számára meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a kommunikáció és a közös tevékenységek elősegítése érdekében találkozassanak különféle háttérrel rendelkező társaikkal. Minél integráltabbak ezek a helyek, annál hatékonyabbak az interkulturális tanulás tekintetében.

A média a közvetett párbeszéd döntő fontosságú helyszíne. Kifejezi a társadalom kulturális sokféleségét, kontextusba helyezi a kultúrákat, valamint teret nyújthat olvasóik, nézőik vagy hallgatóik különféle nézeteinek kifejtésére, amelyre a mindennapokban nem feltétlenül nyílik alkalom. Ehhez biztosítani kell, hogy a médiumok stábjaiknak tagjai megjelenítsék a különbözőségeket, és a sokféleség kezelése tekintetében képzésben kell őket részesíteni. Az új kommunikációs szolgáltatók a média egyébként passzív szerepet játszó közönsége számára lehetőséget nyújtanak arra, hogy közvetített kultúrák közötti párbeszédben vegyenek részt különösen a társadalmi hálózatok honlapjain, az internet alapú fórumokon és a „wiki” együttműködésekén keresztül.

A globális médiák az identitási példaképek zavarbaejtő tárházát vonultatják fel. Az ilyen komplexitás mellett „a más” esetében megjelenített leegyszerűsítő sztereotípiák alkalmazása és a világ valamennyi bajának rávetítése egy-egy népcsoportra veszélyesen csábító. A sokféleség demokratikus kezelése kényes feladat: el kell kerülni a párbeszéd szigorú korlátok között tartását, és meg kell akadályozni, hogy a média a gyűlöletkeltés, illetve az intolerancia eszközévé váljon.

A sport a kultúrák közötti párbeszéd számára fontos színteret biztosíthat, és azt közvetlenül a mindennapi élettel kötheti össze. A futball például – mint olyan játék, amelyet a világon mindenhol játszanak – az elmúlt években számos rasszizmus elleni, Európában az UEFA által támogatott kezdeményezés mellé állt. Az UEFA egy tíz pontból álló tervet határozott meg és ezzel kapcsolatosan a klubok számára megfelelő útmutatást dolgozott ki. A pártatlan és egyetemes szabályok szerinti játék és a „fair play” mint irányadó fogalom az interkulturális tapasztalat keretét képezheti.

A munkahely kultúrák közötti párbeszédben játszott szerepéről nem szabad elfeledkezni. A sokféleség hozzájárulhat az innovációhoz, mint ahogy arról a tudásalapú gazdaság főbb elosztópontjai tanúskodnak. A munkaerő sokfélesége új megközelítéseket eredményezhet a csapatmunkának és a munkavállalók részvételének köszönhetően. Úgy tűnik, hogy a tolerancia jelentős szerepet játszik a versenysikerek eléréséhez szükséges technológiai fejlesztéseket lehetővé tévő tehetségek vonzásában. A kisebbségi csoportok számos tagja ugyanakkor alacsonyan fizetett és bizonytalan állásokat tölt be. A szakszervezetek jelentős szerepet játszhatnak ebben a tekintetben: nemcsak a feltételek javítása terén, hanem az interkulturális szolidaritás lehetőségeinek megteremtésében is annak érdekében, hogy leküzdjék a munkaerőpiaci szegmentáció káros hatásait, amelyet a rasszista szervezetek kihasználhatnak.

A közszolgáltatás, a nem kormányzati szervezetek és a vallási közösségek mindennapjai számos lehetőséget teremtenek a kultúrák közötti párbeszédre a puszta találkozás határain túlmutatóan. Az egészségügyi, ifjúsági és oktatási szolgáltatások a kisebbségi közösségek tagjaival napi szinten találkoznak. Személyzetüknek hozzáértőknek kell lenniük, amely szükség esetén lehetővé teszi a tények megfelelő interpretációját, és képzeteknek kell lenniük annak érdekében, hogy ezek a találkozások termékeny kapcsolatfelvételt jelenthessenek. Az egészségügyben például a gyermekszülés és az anyaság, valamint a mentális egészség különösen érzékeny területek lehetnek. A különböző etnikai, vallási, kulturális és nyelvi háttérrel rendelkező kisebbségi csoportok tagjainak a közszolgáltatásokban való alkalmazása lehetővé teheti az interkulturális kompetenciák kiszélesítését, amely segíthet a szolgáltatást igénybevevő különféle személyekkel való, a kölcsönösségen és a méltóságon alapuló kapcsolattartásban. A testvérvárosi programok kiváló lehetőséget nyújtanak az e területen való tapasztalatszerzésre.

4.5 A kultúrák közötti párbeszéd a nemzetközi kapcsolatokban

Európa nemzetközi jogon és az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság elősegítésén alapuló, multilateralizmus iránti elkötelezettsége nemzetközi szinten ösztönzi a kultúrák közötti párbeszédet. Ezen

elvek nemzetközi szintű kultúrák közötti párbeszéd céljából történő alkalmazása fontos feladat, amely megkönnyíti a kölcsönös megértést. Az e feladat tekintetében létrejött európai konszenzust az Európa Tanács harmadik csúcstalálkozóján (2005., Varsó) elért és a későbbi dokumentumokban pontosított következtetések megerősítették.

A jelenlegi geopolitikai helyzetet néha úgy jellemzik, mint olyan civilizációk helyzetét, amelyek kölcsönösen kizárják egymást, és amelyek politikai és gazdasági előnyöket kívánnak elérni a másik kárára. A kultúrák közötti párbeszéd koncepciója segíthet az esetlegesen ebből a világnézetből fakadó egyszerű, egymással történő összehasonlítás és sztereotípiák lebontásában, mert hangsúlyozza, hogy a globális környezetben, amelyet a migráció, a növekvő kölcsönös függőség, valamint a nemzetközi médiához és az új kommunikációs szolgáltatásokhoz – például az internethez – való könnyű hozzáférés jellemez, a kulturális identitások egyre összetettebbek, egymást átfedik és számos különféle forrásból eredő elemet tartalmaznak. A kultúrák közötti párbeszéd szellemének nemzetközi kapcsolatokkal való átíratása hatékony válasz erre az új helyzetre. A kultúrák közötti párbeszéd így hozzájárulhat a konfliktusok megelőzéséhez és a konfliktusok megoldásához, valamint elősegítheti a megbékélést és a társadalmi bizalom újjáépítését.

Az Európa Tanács továbbra is nyitott az Európával szomszédos régiók és a világ más részeivel folytatandó együttműködésre. A Szervezet, amely komolyan elkötelezett a többi nemzetközi – különösen az európai szintű – intézménnyel folytatott együttműködés és a cselekvések ilyen intézményekkel való komplementaritása biztosítása iránt, arra törekszik, hogy a nemzetközi szintéren hozzájáruljon a kultúrák közötti párbeszédhez. A nemzetközi fellépés – különösen európai szinten – a kultúrák közötti párbeszédet jelentős mértékben erősíti. Az a „hozzáadott érték”, amelyet a nemzetközi intézmények, a tagállamok, a civil társadalom és minden érdekelt fél rendelkezésére bocsát, elsősorban az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság vonatkozásában a normák és az ellenőrzési mechanizmusok tekintetében szerzett gazdag tapasztalat. Az Európa Tanács az általa birtokolt szakértelem révén a szociális, oktatási, egészségügyi és kulturális területen felmerülő kihívásoknak való megfelelésben is szerepet játszhat. A Szervezet állandó és jól szervezett kapcsolatban áll a kulcsfontosságú szereplőkkel: például a nemzeti parlamentek, a helyi és regionális hatóságok és civil társadalmi szervezetek tagjaival mind a 47 tagállam vonatkozásában. Végül pedig az Európa Tanács az olyan nemzetközi intézmények, mint például a Globális Interdependencia és Szolidaritás Európai Központja (az Észak-Dél Központ, Lisszabon), a Modern Nyelvek Európai Központja (Graz), a két Európai Ifjúsági Központ (Strasbourg és Budapest) közvetítésével, valamint a Demokratikus Polgárjog-oktatási és Interkulturális Oktatási Európai Központtal (Oslo) és a Delphiben található Európai Kulturális Központtal folytatott együttműködésen keresztül is hozzájárul a kultúrák közötti párbeszédhez.

Az Európa Tanács elismeri a más nemzetközi szereplők által indított kezdeményezések jelentőségét, és fontosnak tartja más intézményekkel – például az Európai Unióval, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel (EBESZ), az UNESCO-val, valamint az Arab Liga Oktatási, Kulturális és Tudományos Szervezetével (ALESCO) és az Anna Lindh Euro-mediterrán Alapítvány a Kultúrák közötti Párbeszédért – fennálló kapcsolatait. Az Európa Tanács részt vesz az ENSZ főtitkára által kezdeményezett és a Spanyolország, valamint Törökország által támogatott Civilizációk Szövetsége elnevezésű folyamatban és az együttműködési kapcsolatok erősítése érdekében megvizsgálja a Szövetséggel kötendő egyetértési megállapodás lehetőségét.²⁴ Kutatja továbbá azokat a lehetőségeket, hogy miként mozdíthatja elő a kultúrák közötti párbeszédet az Európa Tanács *joganyaga* keretében az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság területén a más szereplőkkel – például az Iszlám Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezettel (ISESCO) és az Iszlám Történelem, Művészet és Kultúra Kutatóközpontjával (IRCICA) – folytatott kapcsolatok révén.

Egy olyan szervezet, mint az Európa Tanács az Unió tagállamainak a világ más részeivel fennálló kapcsolatait és együttműködési programjait is hasznosítani tudja. Az Európa Tanács által hagyományosan támogatott határon átnyúló kapcsolatok jelentős interkulturális dimenzióval rendelkeznek.

---

²⁴ 2008. január 15-én az Európa Tanács főtitkára és az Egyesült Nemzetek Szervezetének a Civilizációk Szövetségéért felelős főképviselője szándéknyilatkozatot írt alá a jövőbeli együttműködésről és egy egyetértési megállapodás kidolgozásáról

A nemzetközi szinten szerveződött nem állami szereplők – mint például a nem kormányzati szervezetek, alapítványok és vallási közösségek – kulcsszerepet játszanak a határokon átnyúló, kultúrák közötti párbeszédben, sőt újító gondolatokat is megjeleníthetnek e területen. Ezek a szervezetek saját berkeiken belül már régóta szembesülnek a kulturális sokféleség kihívásaival. Olyan hálózati kapcsolatokat alakítanak ki a közösségek között, amelyek biztosítása a kormányközi megállapodásokon keresztül nem olyan könnyű.

Ebben az összefüggésben az egyénnek is szerepet kell játszania. Azok, akik hozzászoktak ahhoz, hogy interkulturális környezetben élnek és dolgoznak – különösen a bevándorlói háttérrel rendelkezők – számos, a nemzeti határokon átnyúló kapcsolatot létesíthetnek. Ezek a személyek a fejlődés közvetítőivé válhatnak, akik ösztönzik az innovációt és az ötletek keresztjezése révén új elgondolásokat hozhatnak létre. Ezen személyek az identitás komplexitását és annak környezeti összefüggéseket által átítatott jellegét szimbolizálják, és egyúttal a kultúrák közötti párbeszéd úttörői lehetnek.

5. A jövőbeni cselekvésekre vonatkozó ajánlások és politikai irányok: a főbb szereplők megosztott felelőssége

Közös értékeink, az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság tiszteletben tartásának elősegítése érdekében a kultúrák közötti párbeszéd erősítése és ezáltal az egységesebb Európa előmozdítása az érdekelt felek megosztott felelőssége. Ha az előző fejezetben meghatározott öt politikai területen mindenki aktívan részt vesz, akkor mindenki részesedhet a gazdag kulturális örökségünk és jelenlegi környezetünk nyújtotta előnyökből. Az Európa Tanács a kulturális sokféleség és a kultúrák közötti párbeszéd tekintetében felállított koncepció, valamint az évek során felhalmozott tapasztalat alapján a következő általános ajánlásokat és iránymutatást fogalmazza meg, illetve alakítja ki jövőbeni fellépéseinek általános politikai irányai vonatkozásában.

5.1 A kulturális sokféleségben való demokratikus kormányzás

A kulturális sokféleség gyarapodása érdekében a demokratikus kormányzást minden szinten fejleszteni kell. Ebben az összefüggésben számos, elsősorban a nemzeti döntéshozóknak és más hatóságoknak szóló általános iránymutatás fogalmazható meg.

A kultúrák közötti párbeszéd olyan semleges intézményi és jogi keretrendszerrel igényel nemzeti és helyi szinten, amely biztosítja az Európa Tanács emberjogi vonatkozású normáit, valamint amely a demokrácia és a jogállamiság elveire épül. Mindenekfelett egyértelmű jogszabályokra és politikákra van szükség a különféle alapon – például a nem, a faj, a bőrszín, a nyelv, a vallás, a politikai vagy a más vonatkozású vélemény, a nemzeti vagy a társadalmi származás, valamely nemzeti kisebbséghez való tartozás, a vagyon, a születés vagy egyéb más jellemző, többek között a szexuális beállítottság, alapján – történő megkülönböztetés elleni küzdelem érdekében a Bíróság ítélkezési gyakorlatával összhangban²⁵, illetve a kor, a fizikai vagy elméleti fogyatékoság alapján történő megkülönböztetés elleni küzdelem érdekében az emberi jogokról szóló európai egyezmény 12. jegyzőkönyvének magyarozó jelentésével összhangban.²⁶ Az ECRI a rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó nemzeti jogszabályok tekintetében iránymutatást dolgozott ki.²⁷ A vallások és az állam közötti kapcsolatokat úgy kell kialakítani, hogy azok mindenki számára egyenlő jogokat és kötelezettségeket biztosítsanak gondolati, lelkiismereti és vallási meggyőződéstől függetlenül, továbbá hogy a gyakorlatban a lelkiismereti és vallásszabadságot teljes mértékben tiszteletben lehessen tartani.

Biztosítani kell a kultúrák közötti párbeszédet elősegítő vagy az azt potenciális akadályokkal fenyegető különféle politikák közötti belső koherenciát. Ennek egyik módja egy olyan „összekapcsolódó” jellegű megközelítés elfogadása, amely kilép a hagyományos közigazgatási keretektől: például egy tárcaközi bizottság, egy különleges integrációs minisztérium vagy a miniszterelnöki hivatalon belüli külön egység felállításával. Az emberi jogok nemzetközi normáin – köztük az Európai Tanács által képviselt normákon – alapuló és e Fehér Könyv ajánlásaival összhangban lévő Nemzeti Cselekvési Terv kidolgozása hatékonyan járulhat hozzá az integrált társadalom víziójához, amely megőrzi tagjai sokféleségét, és olyan célkitűzéseket határoz meg, amely programokra váltható, és amelyeket a nyilvánosság ellenőrizni tud. Az Európa Tanács kész segítséget nyújtani ezeknek a Nemzeti Cselekvési Terveknek a kidolgozásában és végrehajtásuk értékelésében. A sikerhez a legmagasabb szintű politikai irányításra van szükség. A civil társadalom – a kisebbségek és a bevándorlók társulásait is beleértve – jelentős szerepet játszhat ebben. Elképzelhetőnek tartjuk a beilleszkedés elősegítése érdekében a különböző érintett felek képviselőiből álló egyeztető bizottságok létrehozását. A Nemzeti Cselekvési Tervekbe be kell vonni a nemrég bevándoroltakat és a már hosszabb ideje létező kisebbségek csoportjait is.

²⁵ Lásd különösen a *Smith és Grady kontra Egyesült Királyság* ügyben hozott 1999. 09.29-i ítélet 90. §-át; az *S.L. kontra Ausztria* ügyben hozott 2003.01.09-i ítélet 37.§-át; a *Karner kontra Ausztria* ügyben hozott 2003.07.24-i ítélet 37. §-át!

²⁶ Lásd az Emberi Jogok Európai Egyezménye 12. jegyzőkönyve magyarozó jelentésének 20. §-át!

²⁷ Az ECRI-nek a rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó nemzeti jogszabályokról szóló 7. általános politikai ajánlása, 2002.

Az Európa Tanács nyomon követésre vonatkozó kezdeményezést is indíthatna, amely alapján kutatások végezhetőek és konferenciák szervezhetőek azzal a céllal, hogy feltárják a kulturális sokféleség kezelésére irányuló szélesebb értelemben vett interkulturális megközelítést, amelynek a kultúrák közötti párbeszéd fontos eleme. Ez a munka különösen a sokféleség kezelésére irányuló interkulturális megközelítés és az integrációs politika közötti kapcsolatokat és szinergiákat kutathatná. Ezt a kezdeményezést a későbbiekben az Európa Tanács működési területén számos, a kulturális sokféleség kezelésére irányuló, a beilleszkedést is magában foglaló interkulturális megközelítés koncepciójának előmozdítását célzó fellépés követhetné.

A hatóságoknak figyelemmel kell lenniük a kulturális szempontból sokszínű népesség elvárásaira, és biztosítaniuk kell, hogy a közszolgáltatásokban tiszteletben tartsák a társadalom valamennyi csoportjának jogos követeléseit, és hogy a hatóságok képesek legyenek megfelelő válaszokat adni az ezen csoportok által felvetett kérésekre. A hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvéből és az egyenlőség elvéből következő ezen igény különösen fontos a rendfenntartás, az egészségügy, az ifjúsáspolitikai, az oktatás, a kultúra és a kulturális örökség, a lakhatás, a szociális támogatás, az igazságszolgáltatáshoz és a munkaerőpiachoz való hozzáférés területén. A kisebbséghez és a hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozó személyek képviselőinek a szolgáltatásnyújtásra vonatkozó politikák kialakításába és a források elosztására vonatkozó döntések előkészítésébe történő bevonása, valamint az ezekből a csoportokból származó személyeknek a szolgáltatások nyújtása terén való alkalmazása fontos lépést jelent.

A nyilvános viták során tiszteletben kell tartani a kulturális sokféleséget. A rasszizmus, az idegengyűlölet és az intolerancia bármely formájának nyilvánosság előtti megjelenését²⁸ el kell utasítani és el kell ítélni az emberi jogokról szóló európai egyezmény vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően, függetlenül attól, hogy azok köztisztviselői állásban álló személyektől vagy a civil társadalom tagjaitól származnak. A kisebbségekhez és a hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozó személyek közbeszédben való megbélyegzésének valamennyi formáját el kell utasítani. A média pozitívan járulhat hozzá az intolerancia elleni küzdelemhez, különösen ott, ahol előmozdítja a különféle etnikai, kulturális, nyelvi és vallási közösségek tagjai közötti megértés kultúráját. A média szakembereinek foglalkozniuk kell a tagállamok növekvő mértékben multikulturális és különféle etnikumokat tömörítő környezetében felmerülő problémákkal, valamint azokkal az intézkedésekkel, amelyeket a tolerancia, a kölcsönös megértés és tisztelet előmozdítása érdekében ezen tagállamok potenciálisan hozhatnak.

Az államoknak szigorú törvényeket kell hozniuk a „gyűlöletbeszéd” és a rasszista, idegengyűlöletet keltő, homofób, antiszemita, iszlamofób és cigányellenes, valamint az egyéb, a gyűlöletre, illetve erőszakra ösztönző megnyilvánulások megtiltása érdekében. Az igazságszolgáltatási rendszer tagjait megfelelő képzésben kell részesíteni ezeknek a jogszabályoknak a végrehajtása és betartatása érdekében. A megkülönböztetés elleni küzdelem vonatkozásában független szerveket vagy ezekhez hasonló struktúrákat kell felállítani e jogszabályok hatékonyságának ellenőrzésére, megfelelő képzéseket kell szervezni és támogatást kell nyújtani a rasszista megnyilvánulásoknak kitett személyek számára.

---

²⁸ Az Európa Tanács 2005. évi harmadik csúcstalálkozója szigorúan elítélte „az intolerancia és a hátrányos megkülönböztetés minden formáját, különösen a nemi hovatartozás, a faj és a vallás alapján történő megkülönböztetést, beleértve az antiszemitizmust és az iszlamofóbiát”. A Miniszteri Bizottság is számos alkalommal elismerte, hogy a romák/cigányok és az utazók az élet valamennyi területén széles körben elterjedt hátrányos megkülönböztetésben részesülnek. Az ECRI javasolta továbbá, hogy a jogszabályoknak büntetniük kell „a népiertés, az emberiség elleni bűncselekmények és a háborús bűncselekmények rasszista célzatú, nyilvánosság előtti tagadását, jelentéktelenként való beállítást, jogosságának elismerését vagy az ilyen cselekedetek megbocsátását”, amennyiben ez szándékosan történik (A rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó nemzeti jogszabályokról szóló 7. általános politikai ajánlás, 2002). Az ECRI hangsúlyozta továbbá a muzulmán közösségeket ért előítéletekkel szembeni küzdelem és a vallás alapján történő hátrányos megkülönböztetéssel összefüggő esetekben a megfelelő szankciók alkalmazásának szükségességét (A muzulmánokkal szembeni intolerancia és hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló 5. általános politikai ajánlás).

A politikai vezetőkre e tekintetben különleges felelősség hárul. Álláspontjuk befolyásolja a közvélemény interkulturális kérdésekben kialakuló nézetét, és ebből adódóan a politikai vezetők csillapíthatják vagy növelhetik a feszültségeket. Az ECRI megvizsgálta ezeket a veszélyeket és azok gyakorlatban való megnyilvánulásait, és ezek alapján számos, a rasszista, antiszemita és idegengyűlöletet keltő politikai beszéd használatának megakadályozása érdekében potenciálisan hozható gyakorlati intézkedést határozott meg.²⁹ A helyi vezetők városvezetői feladataik ellátása során nagymértékben hozzájárulhatnak a települések közötti béke biztosításához. Az ECRI javasolja továbbá, hogy a közfinanszírozásból zárják ki azokat a politikai pártokat, amelyek – különösen a „gyűlöletbeszéd” révén – rasszizmusra ösztönöznek.

Az Európa Tanács a közfeladatot ellátó hatóságokat arra ösztönzi, hogy szükség esetén megfelelő pozitív intézkedést hozzanak annak érdekében, hogy a hátrányos helyzetű vagy nem megfelelő arányban képviselt csoportokhoz tartozó személyek esetében szakmai pályafutásuk során a társulásokban, a politikai, helyi és regionális hatóságoknál megszerzett szakmai tudásuk figyelembevételével a felelős állásokhoz való hozzájutás biztosított legyen. Azt az elvet, hogy bizonyos körülmények között a nemzeti kisebbségekhez tartozó és a többséghez tartozó személyek közötti teljes és tényleges egyenlőség előmozdítására irányuló megfelelő intézkedésekre lehet szükség, minden tagállamnak el kell ismernie azzal a kifejezett kikötéssel, hogy ezek az intézkedések nem tekintendők megkülönböztetésnek. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek speciális helyzetét ezen intézkedések meghozatala során figyelembe kell venni.³⁰

***

---

²⁹ A rasszista, antiszemita és idegengyűlöletet keltő elemek politikai beszédben való használatáról szóló nyilatkozat (2005. március).

³⁰ A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény 4. cikkének 2. és 3. bekezdése.

Az Európa Tanács jogi normáit és iránymutatásait új, vonzó formában kívánja eljuttatni a célcsoportokhoz, például a hatóságokhoz és a döntéshozókhoz, a civil társadalmi szervezetek vezetőihez és a médiához, valamint a fiatalokhoz. Ennek keretében az Európa Tanács nagy példányszámban bocsát majd rendelkezésre dokumentumokat az emberi jogok kulturális szempontból sokszínű társadalmakban való tiszteletben tartásáról, valamint „gyűlöletbeszédrel” foglalkozó kézikönyveket és a vallási jelképek nyilvános helyeken történő viseléséről szóló dokumentumokat ad ki, amelyek az emberi jogokról szóló európai egyezmény fényében nyújtanak iránymutatást.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a kultúrák közötti párbeszédre vonatkozó esetjogához való hozzáférés megkönnyítése

Az Európa Tanács közzé fogja tenni az Emberi Jogok Európai Bírósága által hozott, az Egyezmény kultúrák közötti párbeszédre vonatkozó kérdésekkel foglalkozó cikkeit érintő ítéletek és döntések részletes elemzését.

Az Emberi Jogi Irányítóbizottság számos kérdést vizsgál majd az emberi jogok kulturális szempontból sokszínű társadalmakban való tiszteletben tartásával kapcsolatosan, amelynek alapján az Európa Tanács a követendő politikára vonatkozó szöveget fogadhat majd el. A Bizottság a kulturális jogok területén bekövetkező változásokat is figyelemmel kíséri majd.

Még általánosabban véve, a kultúrák közötti párbeszédéről folyó eszmecserék számát növelni kell annak érdekében, hogy az Európa Tanács e dokumentumban meghatározott különféle feladatai megfelelően végrehajtásra kerüljenek. Az Európa Tanács programjai számos lehetőséget kínálnak a tartós és intenzív párbeszéd lefolytatására. A miniszteri konferenciák, a parlamenti viták, az ifjúsági szervezetekkel rendezett képzési szemináriumok és szakértői viták – például az Európa Tanács által szervezett legutóbbi Interkulturális Fórum³¹ – olyan példákat írtak le, amelyek fontos információkat nyújtottak, és amelyek közül több e Fehér Könyvben is szerepel. Az interkulturális fórumok jövőbeni megrendezésének lehetőségét az Európa Tanács meg fogja vizsgálni.

Más jellegű példaként említhető a kormányzati szakértők és a civil társadalom érdekelt feleinek – például újságíróknak és a vallási közösségek tagjainak – részvételével megrendezendő tervezett konferencia. Ennek célja a kulturális szempontból sokszínű társadalmakban felmerülő, bonyolult emberi jogi – különösen a szólásszabadságot és a vallásszabadságot érintő – néhány kérdés megtárgyalása.

Az Európa Tanács mint a kultúrák közötti párbeszéd rendszeres fóruma

Tevékenységi programjain keresztül az Európa Tanács az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság területén szerzett szakértelmével továbbra is hozzájárul a tagállamok, a civil társadalom és más érdekelt felek között a kultúrák közötti párbeszédéről folyó vitákhoz, előkészítve ezáltal a nemzetközi, nemzeti és helyi szintű fellépéseket.

³¹ 2003-ban Szarajevóban, 2004-ben Troinában, illetve 2006-ban Bukarestben.

A „Te is más vagy – Te sem vagy más” ifjúsági kampányokra épülő, de annál szélesebb nyilvánosságot megcélzó, a hátrányos megkülönböztetés elleni új kampány a megkülönböztetés és a rasszizmus minden formája – de különösen az antiszemitizmus, az iszlamofóbia és a cigányellenesség – ellen irányul.

A kulturális politikák területén az Európa Tanács saját rendszereket alakít majd ki a kulturális politikák és normák megosztására vonatkozóan, és dokumentálja a helyes gyakorlatokra vonatkozó példákat azoknak a kulturális politikáknak az ösztönzése érdekében, amelyek mindenki számára megkönnyítik a hozzáférést és amelyek mindenkinek a részvételét elősegítik. A kulturális politikák rövid összefoglalása c. dokumentumot aktualizálni fogják, és tovább fogják fejleszteni.³² Az Európa Tanács az adatok összegyűjtése és elemzése terén más európai és nemzetközi intézményekkel működik majd együtt, és a tagállamokban hozzáférhetővé teszi a kultúrák közötti párbeszédéről szerzett információkat.

5.2 Demokratikus polgárjogok és részvétel

Az Európa Tanács a hatóságokat és minden társadalmi erőt arra ösztönöz, hogy a többség és a kisebbségek bevonásával, oktatási kezdeményezések és gyakorlati megállapodások útján alakítsa ki a párbeszédhez szükséges keretrendszert. A demokrácia az egyén közügyekbe való aktív bevonásától függ. Semmilyen személynek a közösség életéből történő kizárása nem indokolható és a kultúrák közötti párbeszéd jelentős akadályát képezheti.

A párbeszéd fenntartható formái – például a külföldi polgárok hatóságok előtti képviselését ellátó tanácsadó szervek és a „helyi integrációs bizottságok”, ahogyan azt a Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusa javasolta³³ – jelentős szerepet játszhatnak.

Az emberi jogok gyakorlása, beleértve az adott államon kívüli polgárok joggyakorlását is, semmiféle jogtalan korlátozással nem akadályozható. Tekintettel az emberi jogok egyetemes jellegére, amelynek a kisebbségi jogok – többek között a kulturális, nyelvi és részvételi jogok – szerves részét képezik, elengedhetetlen, hogy az emberi jogokat mindenki számára biztosítsák. Ezt a szempontot a Velencei Bizottság különösen kihangsúlyozta.³⁴

Európai szintű kampány a hátrányos megkülönböztetés ellen

Az Európa Tanács a média szakembereivel és az újságírókat képző intézményekkel közösen 2008-ban kampányt indít a hátrányos megkülönböztetés ellen, amelynek középpontjában a média multikulturális Európában játszott szerepe áll.

³² A Rövid összefoglalás c. dokumentum specifikus információkat tartalmaz a kulturális sokszínűség politikájáról és a kultúrák közötti párbeszédéről, valamint nagyobb általánosságban a kormányzati és a nem kormányzati szereplők számára összehasonlítási és innovációs témájú európai forrásműveket ajánl. www.culturalpolicies.net

³³ Az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa, *Helyi konzultatív szervek külföldi rezidensek számára: kézikönyv* (Strasbourg: CLRAE, 2003).

³⁴ Joggal a Demokráciáért Európai Bizottság (Velencei Bizottság), Jelentés az adott államon kívüli polgárok és a kisebbségek jogairól, CDL-AD(2007)001, ad §144.

A hatóságoknak ösztönözniük kell valamennyi, a területükön jogosan tartózkodó személyt arra, hogy aktívan vegyen részt a helyi közéletben, beleértve annak lehetőségét is, hogy megkapja a helyi és regionális választásokon való részvételhez szükséges szavazati jogot a külföldiek helyi közéletben való részvételéről szóló egyezmény által meghatározott elvek alapján. Amennyiben a demokratikus polgárjogok gyakorlása a nemzeti polgárok jogállásához van kötve, úgy a hatóságoknak a törvényes állampolgárság megszerzésére irányuló olyan intézkedéseket kell hozniuk, amelyek összhangban vannak az Állampolgárságról szóló Európai Egyezményben említett elvekkel.

A hatóságoknak hatékonyan kell támogatniuk a civil társadalmi szervezeteknek a részvétel és a demokratikus polgárjogok előmozdítására irányuló munkáját, különösen azon szervezetekét, amelyek az ifjúságot és a kisebbségekhez tartozó személyeket – köztük a bevándorlókat – képviselik, vagy azokkal együtt dolgoznak. A demokratikus polgárjogok és a részvétel gyakorlása gyakran a civil társadalmi szervezeteken keresztül történik. Ezen szervezetek számára lehetővé kell tenni, hogy a kulturális szempontból sokszínű társadalmakban játszott különösen fontos feladatukat betölthessék, legyen szó egy adott csoporthoz tartozó személyek igényeit kielégítő szolgáltatóról, a sokféleség előmozdításáról, a kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelmezéséről vagy éppen a társadalmi beilleszkedés és kohézió terén való közvetítésről. A kultúrák közötti párbeszéd területén a sajátos kisebbségi csoportok és az interkulturális társulások képviselői meghatározó szereplők.

Ezeket a társulásokat aktívan be kell vonni a nemzeti integrációs terv kidolgozásába, a projektek és programok megtervezésébe, illetve megvalósításába, valamint azok későbbi értékelésébe. A kisebbségi háttérrel rendelkező személyeknek a civil társadalmi szervezetek tevékenységében való részvételét tudatosan ösztönözni kell.

Az Európa Tanács határozottan ösztönzi az önkormányzatokat arra, hogy a polgárok kötelezettségvállalásának és a demokratikus részvétel kultúrájának erősítését célzó kezdeményezéseket dolgozzanak ki. Ezen a területen az önkormányzati integráció vagy a „külföldiek” tanácsa, amely lehetővé teszi a kisebbségekhez tartozó személyek és a bevándorlók számára a helyi politikai életben való részvételt, a helyes gyakorlat különféle példái. A Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusa erre vonatkozóan részletes útmutatást dolgozott ki.

***

Az „interkulturális városok” előmozdítása

Az Európa Tanács 2008-ban új programot indít, amelynek célja, hogy segítse a városokat abban, hogy szakértői értékelések révén és az irányításra, a médiára, a közvetítésre és a kulturális politikára vonatkozó helyes gyakorlat cseréjén keresztül a kultúrák közötti párbeszéd kiemelkedő helyszínéivé váljanak.

Az Európa Tanács a demokratikus polgárjogokat és a részvételt számos programján – köztük a kapacitások megerősítését és a politikák kidolgozását segítő Interkulturális városok elnevezésű programon – keresztül kívánja támogatni. A részt vevő városok a sokféleség és a források kezelése érdekében interkulturális stratégiák megvalósításán dolgoznak majd. A program kidolgozása több kormányközi és nem kormányzati partner együttműködésével történik meg.

A városi területeken tapasztalható kulturális sokféleség egy másik, prioritást élvező téma lesz. A jövő sikeres városai interkulturális városok lesznek. Képeseknek kell tehát lenniük arra, hogy kezeljék és feltárják az adott város kulturális sokféleségében rejlő lehetőségeket annak érdekében, hogy elősegítsék a kreativitást és az innovációt, valamint hogy ezáltal gazdasági fellendülést és közösségi kohéziót biztosítsanak és hogy egyúttal javítsák az életminőséget.

5.3 Az interkulturális kompetencia tanulása és tanítása

Az interkulturális kompetencia tanulása és tanítása elengedhetetlen a demokratikus kultúra és a társadalmi kohézió megteremtése szempontjából. Az integrációt segítő minőségi oktatás mindenki számára történő biztosítása lehetővé teszi az aktív részvételt és a civil elkötelezettséget, valamint megakadályozza az oktatásban történő hátrányos megkülönböztetést. Ez a politikai megközelítés számos alapvető ajánlás és iránymutatás formájában jelenhet meg, amelyeket a hatóságok és hivatalos oktatási intézmények, valamint a civil társadalom – köztük a kisebbségi és az ifjúsági szervezetek –, továbbá a nem formális és informális oktatást kínáló média, szociális és kulturális partnerek, valamint vallási közösségek más-más módon aknázhatnak ki.

A hatóságoknak, a civil társadalmi szervezeteknek és a más oktatási szolgáltatást nyújtó szervezeteknek a kultúrák közötti párbeszéd és a befogadó oktatás fejlesztését minden szinten fontos tényezővé kell tenniük. **Az interkulturális kompetenciának a polgárjogok és az emberi jogok oktatásának részévé kell válnia. A közszolgáltatásokat nyújtó, illetékes hatóságoknak és az oktatási intézményeknek a lehető legteljesebb mértékben támaszkodniuk kell az interkulturális kommunikációhoz szükséges kompetenciák leírására a tantervek és a tanulmányi programok tervezése és végrehajtása során, valamint az oktatás minden szintjén, beleértve a tanárok képzését és a felnőttképzési programokat is.** Olyan kiegészítő oktatási eszköztárat kell kifejleszteni, amelyek segítségével a diákokat ösztönözhetik arra, hogy kritikus és önálló véleményt nyilvánítsanak, beleértve ebbe a más kultúrák tekintetében saját reakcióik és viselkedésük kritikus szemléletét is. Minden diák számára biztosítani kell, hogy a bennük rejlő, többnyelvűséggel kapcsolatos képességeket kifejleszthessék. Az interkulturális tanulást és gyakorlatot a tanárok képzésébe és továbbképzésébe is integrálni kell. Az iskolák és a családok közötti csereprogramokat a másodfokú oktatásban a tanterv szerves részévé kell tenni.

Az emberi jogok oktatása, az aktív polgárság és a kultúrák közötti párbeszéd tanulása során kiválóan alkalmazhatóak a nagy számban rendelkezésre álló segédanyagok, köztük az Európa Tanácsnak az emberi jogok fiatalok és gyermekek számára történő oktatásáról íródott Iránytű (Compass) és a Compasito című kézikönyve.

Az Európa Tanács felhívja az oktatási intézményeket és az egyéb, oktatási tevékenységet folytató érdekelt feleket annak biztosítására, hogy a történelemtanulás és –tanítás kövesse a Miniszteri Bizottság történelemtanításra vonatkozó ajánlásait, és hogy a történelemoktatás ne csak a saját ország történelmére összpontosítson, hanem más országok és kultúrák történelmének tanítását is tartalmazza, valamint hogy a tananyag viszonylatában vegyék figyelembe, mások hogyan észlelik az adott társadalmat (multiperspektivitás), miközben egyúttal ügyeljenek az Európa Tanács alapvető értékeinek tiszteletben tartására, továbbá hogy vonják be a tananyagba az emberi jogok oktatásának dimenzióját is.³⁵

A múlt ismerete elengedhetetlen a ma társadalmának megértéséhez és a történelem tragikus eseményei megismétlődésének megelőzéséhez. E tekintetben az Európa Tanács határozottan ösztönzi a

³⁵ A Miniszteri Bizottság XXI. századi európai történelemoktatásról szóló 15. ajánlása (2001) hangsúlyozza többek között, hogy „A történelemtanítás nem lehet az ideológiai manipuláció, a propaganda eszköze, illetve olyan eszköz, amelyet intoleráns és ultranacionalista, idegengyűlölő, rasszista vagy antiszemita eszmék támogatására használnak. A történelemkutatás és az iskolákban folyó történelemoktatás semmiféle módon és semmiféle szándékkal nem összeegyeztethető az Európa Tanács alapvető értékeivel és alapszabályával, ha az megengedi vagy elősegíti a történelemmel való visszaélést a következőkön módokon:

- hamisítás vagy hamis bizonyítékok létrehozása, megmásított statisztikai adatok, tények hamis módon való beállítása stb.;
- egyetlen eseményre való összpontosítás egy másik esemény igazolása vagy leplezése érdekében;
- a múlt eltorzítása propaganda célokból;
- a múlt túlzottan nacionalista beállítása, amely a „mi” és az „ők” ellentét kialakulásához vezethet;
- a történelmi tények manipulálása;
- a történelmi tények tagadása;
- a történelmi tények kihagyása.” (Függelék, 2. szakasz A történelemmel való visszaélésekről c. rész.)

hatóságokat és az oktatási intézményeket arra, hogy szervezzék meg és évente rendezzék meg a Holokauszt emléknapját és az emberiség elleni bűncselekmények megelőzésének napját az egyes országok történelmére tekintettel kiválasztott napon. Ez az esemény támaszkodhat az Európa Tanács Az emlékezés tanítása – Oktatás az emberiség elleni bűncselekmények megelőzésére elnevezésű programjára, amelynek célja, hogy segítse megismertetni és megértetni a tanulókkal az európai és a világtörténelem sötét eseményeit, valamint segít abban, hogy a diákok felismerjék a holokauszt egyedi jellegét, amely az első szándékos, világméretű kísérlet volt egy nép kiirtására. A program célja továbbá, hogy tájékoztatást nyújtson mindenkinek azokról a népiirtásokról és emberiség elleni bűncselekményekről, amelyek a XX. századot jellemezték, hogy megtanítsa a tanulókat arra, hogy hogyan előzhető meg az emberiség elleni bűncselekmények, valamint hogy előmozdítsa a népek, az etnikai csoportok és vallási közösségek közötti megértést, toleranciát és barátságot az Európa Tanács alapvető elveinek szem előtt tartásával.

A kulturális sokféleség értékelésének magában kell foglalnia a világ főbb vallásainak és nem vallási eszmerendszereinek és azok társadalomban játszott szerepének megismerését és megértését is. Egy másik fontos cél a fiatalok olyan irányba terelése, hogy ennek révén értékeljék Európa társadalmi és kulturális sokféleségét, amely sokféleségbe beletartoznak a nemrégiben bevándorolt közösségek és azok is, akiknek európai gyökerei évszázadosak.

A kreativitás különféle kifejezési formáinak – beleértve a műalkotásokat, a jelképeket, a szövegeket, a tárgyakat, a ruhákat és az élelmiszereket – elismerésének a másik fél megismerését is tartalmaznia kell. A zene, a művészet és a tánc az interkulturális oktatás hatékony eszközei lehetnek.

Az Európa Tanács felhívja az illetékes hatóságokat arra is, hogy vegyék figyelembe a különféle szabályozások és politikák – például a tudományos területeken alkalmazottak, a diákok, a művészek és az előadóművészek vízumkérelmére, illetve munkavállalási- és tartózkodási engedélyeire vonatkozó előírások – oktatási és kulturális cserékre gyakorolt hatását. A megfelelően kidolgozott szabályozások és politikák nagymértékben hozzájárulhatnak a kultúrák közötti párbeszédhez.

***

Az Európa Tanács határozottan elkötelezte magát az interkulturális kompetencia oktatáson keresztül történő közvetítése iránt. A formális oktatás tekintetében az Európa Tanács ki fogja dolgozni az interkulturális kommunikációhoz szükséges kompetenciákat és az interkulturális műveltséget leíró referencia keretrendszert, valamint minden oktatási szint vonatkozásában össze fogja állítani a Helyes gyakorlatok útmutatója c. dokumentumot. A Szervezet dolgozni fog azon, hogy a demokratikus kultúra és a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása az Európai Felsőoktatási Térség egyik alkotóelemévé váljon 2010 után. Az Európai Demokratikus Polgárjog-oktatási és Interkulturális Oktatási Központ, amelynek oslói létrehozása folyamatban van, komolyan összpontosít majd az interkulturális kompetencia pedagógusoknak való átadására.

Az Európa Tanács folytatja azoknak az eszközöknek a kifejlesztését, amelyek célja a kultúrák közötti párbeszéd objektivitáson, kritikai elemzésen és multiperspektivitáson, a kölcsönös tiszteleten és tolerancián, valamint az Európa Tanács alapvető értékein alapuló történelemtanítási módszereken keresztül történő fokozása. Az Európa Tanács az oktatás területén támogatni fog minden olyan erőfeszítést, amely a holokauszt, a népiirtások és az emberiség elleni más bűncselekmények, az etnikai tisztogatás, valamint az emberi jogok és az Európa Tanács által különösen fontosnak tartott alapvető értékek durva megsértése megismétlődésének vagy a fentiek tagadásának megakadályozására irányul. Az Európa Tanács továbbá folytatja és egyúttal megvizsgálja Az emlékezés tanítása – oktatással az emberiség elleni bűncselekmények megelőzése érdekében elnevezésű projekt kibővítésének lehetőségét.

A kultúrák közötti párbeszédet előmozdító nyelvi politikák tekintetében az Európa Tanács segítséget nyújt, és ajánlásokat készít az illetékes hatóságok számára az oktatási rendszerükben tanított valamennyi nyelv oktatási politikájának felülvizsgálatát elősegítendő. Az Európa Tanács konzultatív jellegű iránymutatásokat

és eszközöket is létre fog hozni, amelyek a nyelvi kompetenciára vonatkozó közös európai normákat tartalmazzák majd.

Az Európa Tanács az interkulturális kompetencia tanítása és tanulása terén referenciaintézmény kíván maradni és a jövőben is hangsúlyt fektet ezekre a témákra

Az illetékes hatóságokkal, oktatási szakemberekkel és szakértőkkel együttműködésben az Európa Tanács folytatni kívánja az interkulturális kompetencia meghatározása, fejlesztése, terjesztése és átadása terén végzett innovatív munkát, továbbá a nyelvi politikák területén megfelelő kezdeményezéseket kíván elindítani.

A művészeti oktatás, valamint a vallási és az eszmerendszerekre vonatkozó tárgyak tanítása területén is kezdeményezéseket kíván indítani egy olyan program keretében, amelynek célja a közös referenciák kidolgozásán keresztül az interkulturális oktatás és párbeszéd megvalósítása, továbbá a kulturális szempontból különböző osztályközösségek kezelése, valamint az interkulturális tanítás oktatási programokba történő integrációjának támogatása.

A nem formális és informális oktatás vonatkozásában az Európa Tanács továbbra is erőfeszítéseket tesz a civil társadalmi szervezetek – különösen az ifjúsági szervezetek – támogatása érdekében, amely erőfeszítések célja a kulturális sokféleségnek történő pozitív és kreatív módon való megfelelés. Az európai polgárjogok és az emberi jogok oktatási tevékenységei tekintetében indított és az Ifjúsági partnerség keretében az Európai Bizottsággal együttműködésben szervezett tanfolyamokat a jövőben kiterjesztik. Az Európa Tanács az interkulturális kompetencia fejlesztésére vonatkozóan új lehetőségeket is fel fog kínálni főként a civil társadalmi szervezetek, a vallási közösségek és az újságírók számára. Az Európa Tanács tovább folytatja a média megismertetése tekintetében elindított munkát.

A kultúrák közötti párbeszédben fontos szerepet játszó interkulturális megértés erősítése és a kulturális örökséghez való jobb hozzáférés megkönnyítése érdekében ezek a tevékenységek a kultúrával és az örökséggel kapcsolatos politikák területén indított kezdeményezésekkel egészülnek ki. Ebben a vonatkozásban – megfelelő programokon keresztül – a hangsúly a sokféleség és a kulturális gazdagodás forrásaként a mások kulturális örökségének megismerésére és tiszteletben tartására helyeződik.

5.4 A kultúrák közötti párbeszéd rendelkezésére álló terek

A kultúrák közötti párbeszéd létrejötte érdekében a szükséges terek megteremtése közös feladat. Megfelelő, hozzáférhető és vonzó terek nélkül a kultúrák közötti párbeszéd nem jöhet létre, nem is beszélve annak fejlődéséről. Ebben a tekintetben az Európa Tanács számos ajánlást fogalmaz meg.

Az Európa Tanács a közfeladatot ellátó hatóságokat és minden társadalmi szereplőt arra szólít fel, hogy a mindennapi élet tereiben és az alapvető szabadságok tiszteletben tartásának keretei között fejlesszék a kultúrák közötti párbeszédet. Ezeknek a tereknek a létrehozására végtelen lehetőség áll rendelkezésre.

A hatóságok felelősek azért, hogy a mindennapi polgári létet és a városi tereket úgy alakítsák ki, hogy a szólásszabadságon és a demokrácia elvein alapuló párbeszéd lehetőségei megsokszorozódjanak. A fizikai terek és az épített környezet a társadalmi élet stratégiai fontosságú elemei. Különös figyelmet kell fordítani a nyilvános terek – például a parkok, a közterek, a repülőterek és a vasútállomások – kialakítására és kezelésére. Az Európa Tanács arra ösztönzi a várostervezőket, hogy olyan „nyitott városokat” hozzanak létre, amelyek a találkozásokhoz elegendő nyilvános teret biztosítanak. Ezek az ideális esetben nyitott szellemiségben felépített és többcélú felhasználásra tervezett terek hozzájárulhatnak a közös polgári otthon érzetének és az interkulturális elkötelezettség kialakításához.

A Másik fél képe a történelemtanításban elnevezésű, jelenleg zajló projekt a jövőben is folytatódik és a projekt továbbfejlesztése is tervbe van véve.

Az Európa Tanács folytatni kívánja a projektet és megvizsgálja a projekt hatóköre – különösen az UNESCO-val, az ALESCO-val és az Iszlám Történelem, Művészet és Kultúra Kutatóközpontjával (IRCICA) való együttműködésen keresztül történő – kiszélesítésének lehetőségeit.

Az Európa Tanács különösen a civil társadalmi szervezeteket – köztük a vallási közösségeket – arra ösztönzi, hogy biztosítsanak szervezeti kereteket a kultúrák közötti és a vallások közötti találkozások számára. A magánszektornak és a szociális partnereknek biztosítaniuk kell, hogy a munkaerő kulturális sokfélesége ne gerjessen konfliktusokat, hanem kreatív szinergiákat és komplementaritást hozzon létre.

A felelős módon, a média által kialakított etikai kódexek és az újságírók kultúrák iránti érzékenységét növelő képzése segítségével ösztönzött újságírás hozzájárulhat a kultúrák közötti párbeszéd fórumainak megteremtéséhez. Annak érdekében, hogy a társadalom belső felépítése vonatkozásában annak sokoldalú összetétele visszatükröződjék a médiában, az Európa Tanács felhívja a médiaszervezeteket, hogy megfelelő képzési rendszerekkel alátámasztott olyan önkéntes politikát fogadjanak el, amelynek célja a hátrányos helyzetű csoportok és a nem kellő mértékben képviselt kisebbségek tagjainak támogatása az előírt szakmai ismeretekre alapozott műsorkészítés és műsorszerkesztés minden szintjén.

Az Európa Tanács úgy ítéli meg, hogy ebben az esetben a szólásszabadság fontos megnyilvánulásáról van szó, és hogy ez nem csak a közszolgálati műsorszolgáltatók felelőssége. Minden médiának meg kell vizsgálnia, hogy miként mozdíthatja elő a kisebbség vonatkozásában a megszólalás lehetőségét, a kultúrák közötti párbeszédet és a kölcsönös tiszteletet.

Az Európa Tanács a hatóságokat és a nem állami szereplőket a kultúra, a művészetek és a kulturális örökség támogatására ösztönzi, amelyek a párbeszéd különösen fontos terei. A kulturális örökség, a „hagyományos” kulturális tevékenységek, a „kulturális utak” rendezvényei, a modern művészetek, a popkultúra, illetve az utca kultúrája, a média és az internet által közvetített kultúra természetesen átnyúlnak a határokon és összekötik a kultúrákat. A művészetek és a kultúra az intézményeken túl és az egyén szintjén kifejezési lehetőségeket nyújt, valamint közvetítő szerepet tölthet be. A kulturális és művészeti tevékenységekben való széles körű részvételt minden érdekelt félnek ösztönöznie kell. A kulturális tevékenységek pedig kulcsszerepet játszhatnak a területek mindenki számára nyitott, megosztott nyilvános térré történő alakításában.

***

A 2008. április 8-án 2008: Eszmecsere a kultúrák közötti párbeszéd vallási dimenziójáról című, kísérleti jelleggel megrendezett esemény az Európa Tanács, a vallási közösségek és a civil társadalom más szereplőinek képviselői, valamint a jelenlévő szakértők számára a vallási és eszmerendszerekkel kapcsolatos tárgyak tanítása vonatkozásában az oktatási politikák irányelveiről és az e témájú oktatás megszervezésének gyakorlati módszereiről szóló részletes vitára nyújtott lehetőséget. Az eszmecsere hozzájárult továbbá e témában azoknak a megközelítéseknek és gondolatoknak a meghatározásához, amelyeket a résztvevők saját tevékenységi területükön alkalmazni tudnak, valamint az Európa Tanács által megcélzott cselekvések tekintetében számos ajánlás megfogalmazására is sor került. A 2008: Eszmecsere c. esemény nyomán esetlegesen szükséges fellépések meghatározására a kezdeményezés 2008 folyamán esedékes értékelésének keretében kerül sor.

Az Európa Tanács a médiával együttműködve zászlóshajó-kezdeményezéseket kíván indítani. A kultúrák közötti párbeszédhez való hozzájárulásért járó médiadíjon kívül a Szervezet – más nemzetközi intézményekkel folytatott konzultációk alapján és a megfelelő partnerekkel történő együttműködésben – egy informális, főként megfelelő szakemberekből és szervezetekből álló, webalapú hálózatot kíván kiépíteni, amely a krízisidőszakokban az újságírók jogaival, kötelezettségeivel és munkafeltételeivel foglalkozik.

Európa Tanács Média díj a kultúrák közötti párbeszédért

Az Európa Tanács minden évben díjjal kívánja jutalmazni azokat a médiákat, amelyek kiemelkedő módon járulnak hozzá a konfliktusok megelőzéséhez, megoldásához, valamint a megértéshez és a párbeszédhez. Az Európa Tanács ezenkívül a média kultúrák közötti párbeszédhez való hozzájárulása témában létre kíván hozni egy webalapú információs hálózatot is.

5.5 A kultúrák közötti párbeszéd a nemzetközi kapcsolatokban

A helyi és a regionális hatóságoknak meg kell vizsgálniuk az Európa más régióiban található partnerintézményekkel való együttműködés lehetőségeit. Az ezen a területen hozott intézkedések az államok közötti jószomszédi viszony lényeges elemét képezik, és ezért kiváló keretet nyújtanak az interkulturális kapcsolatok fejlesztéséhez. A helyi és a regionális hatóságok a szomszédos államok területi közösségeivel, illetve hatóságaival történő együttműködés révén alkalmasak a közérdeklődésre számot tartó ügyekről szóló rendszeres és intézményesített konzultációk megszervezésére, amelyek célja a megoldások közösen történő meghatározása, a határokon átnyúló és a területek közötti együttműködés jogi és gyakorlati akadályainak azonosítása, valamint az ezen akadályok orvoslására szolgáló intézkedések meghozatala. Az ezen együttműködésekben helyi szinten résztvevők számára képzéseket – többek között – nyelvi képzéseket szervezhetnének.

Európa és a világ többi részének civil társadalmi szervezetei és oktatási szolgáltatói a kultúrák közötti párbeszédhez például az európai nem kormányzati szervezetekben, a határokon átnyúló partnerségekben és különösen a fiataloknak szóló csereprogramokban való részvétel útján járulhatnak hozzá. A civil társadalom és az oktatási szolgáltatók e feladatban való támogatása az olyan nemzetközi intézmények felelőssége, mint pl. az Európa Tanács. **Az Európa Tanács arra ösztönzi a médiát, hogy regionális, nemzeti és európai szinten olyan csereprogramokat és kooperációs rendszereket hozzon létre, amelyek bizonyítottan hozzájárultak a közvélemény intolerancia elleni mozgósításához és a közösségek közötti kapcsolatok javításához.**

***

Az Európa Tanács ösztönözni és szélesíteni kívánja a kultúrák közötti párbeszéd területén tevékenykedő más szervezetekkel, köztük az UNESCO-val és a Civilizációk Szövetsége c. kezdeményezéssel, az EBESZ-szel, az Európai Unióval és az Anna Lindh Euró-mediterrán Alapítvány a Kultúrák közötti Párbeszédért c. szervezettel, valamint más regionális szervezetekkel, például az Arab Államok Ligájával és annak oktatási, kulturális és tudományos szervezetével, az ALESCO-val – amely térség Európával számos kapcsolódási pontot felmutató, de attól eltérő kulturális hagyományokkal rendelkező régió – folytatott együttműködést. Az Európa Tanács a kultúrák közötti párbeszédet az olyan intézményekkel, mint például az Iszlám Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezettel (ISESCO) és az Iszlám Történelem, Művészet és Kultúra Kutatóközpontjával (IRCICA) folytatott specifikus projektek keretében való együttműködés során az Európa Tanács által vallott normák és értékek alapján kívánja előmozdítani. Az együttműködés regionális szinten az Európa és szomszédos régiói – különösen a Földközi-tenger déli partja, Közel-Kelet és Közép-Ázsia – közötti kapcsolatokra összpontosul.

Az elkövetkező hónapokban az Európa Tanács új kezdeményezéseket kíván elindítani a meglévő partnerekkel való kapcsolatok szorosabbra fűzése és az új partnerekkel való kapcsolatépítés érdekében. E tekintetben meg kell említeni a Faroi Nyitott Platform elnevezésű kezdeményezést, amelyet az Európa Tanács az UNESCO-val együtt hozott létre 2005-ben az intézmények közötti együttműködésnek a kultúrák közötti párbeszéd területén történő előmozdítása céljából.

A Faroi Nyitott Platform c. kezdeményezés bővítése és megerősítése

Az Európa Tanács az UNESCO-val folytatott konzultációk alapján fejleszteni kívánja a kultúrák közötti párbeszéd területén folytatott nemzetközi fellépések koordinációját támogató Faroi Nyitott Platform c. program által kínált lehetőségeket.

Az ezen a téren meglévő további, prioritást élvező fellépések a következők:

- Az EU 2008-at a kultúrák közötti párbeszéd európai évének nyilvánította. A kultúrák közötti párbeszédéről szóló Fehér Könyv és a kísérleti jelleggel megrendezésre került 2008: Eszmecsere a kultúrák közötti párbeszéd vallási dimenziójáról c. esemény az Európa Tanácsnak a kultúrák közötti párbeszéd európai évéhez való két fontos hozzájárulását jeleníti meg.³⁶ Az Európa Tanács többféle módon támogatja a tevékenységi programokat és a hosszú távú cselekvési perspektívákról szóló dinamikus vitát, amely támogatás többek között más tevékenységeken, mint például a 2008-as hátrányos megkülönböztetés elleni kampányon, az Interkulturális Városok c. kezdeményezésen, az Emberi Jogok Európai Bíróságának a kultúrák közötti párbeszéd témájára vonatkozó esetjoga közzétételén és az oslói Európai Demokratikus Polgárjog-oktatási és Interkulturális Oktatási Központ tevékenységén keresztül is megnyilvánul.
- Az Európa Tanács elismeri az Észak-Dél Központ által végzett munkát és a Központ alapvető szerepét, amely nemcsak a kormányokat, hanem a parlamenti képviselőket, a helyi és regionális hatóságokat, valamint a civil társadalom képviselőit is összeköti. A Központ programjai az általános oktatásra, az ifjúságra, az emberi jogokra, a demokratikus kormányzásra és a kultúrák közötti párbeszédre összpontosulnak. A Központ jelentős dimenzióval járul hozzá a kultúrák közötti párbeszéd, a tanulás, a megértés és a politikai párbeszéd előmozdítására irányuló nemzetközi erőfeszítésekhez.
- Művészek a párbeszédért a címe annak az új kulturális és örökségi programnak, amely 2008-ban a földközi-tengeri régióban indul a kultúrák közötti párbeszéd művészek és a kulturális élet szereplői körében történő előmozdítása céljából.
- A Velencei Bizottság folytatni fogja együttműködését az afrikai, ázsiai és amerikai kontinens, valamint az arab országok alkotmánybíróságaival, illetve az annak megfelelő szervekkel. Ez az együttműködés jól példázza a gyakorlati cselekvésen és az alkotmányos örökség elvein alapuló, kultúrák közötti párbeszédet.
- A Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusa folytatni kívánja a földközi-tengeri régióban lévő partnerekkel megkezdett munkát, különösen az izraeli-palesztin együttműködés és az arab városokkal folytatott kooperáció keretében az olyan témákban, mint például a megfelelő helyi szintű kormányzás és a migrációra vonatkozó kérdések.

³⁶ Ezek a kezdeményezések a kultúrák közötti párbeszéd és a kulturális sokféleség területén az Európai Unió és az Európa Tanács között kötött egyetértési megállapodás végrehajtására vonatkozóan két konkrét tevékenységet jelenítenek meg.

6. A követendő út

A Fehér Könyv célja a kultúrák közötti párbeszéd tekintetében a világos irány meghatározása, ám a Könyv nem adhat ennél részletesebb leírást. A Fehér Könyvben megfogalmazottak egy hosszú útnak csak egyetlen lépését jelentik. A Fehér Könyv következtetéseit és ajánlásait a valóságban ki kell próbálni és szükség esetén azokat a többi érdekelt féllel egyeztetve ki kell igazítani. Az itt meghatározott iránymutatásokat és gyakorlati útmutatókat megfelelően nyomon kell követni, és értékelni kell.

Az Európa Tanács minden egyéb érdekelt felet felhív arra, hogy folytassa azt az utat, amelyet többször a Fehér Könyv folyamataként határoztak meg, és amely folyamat révén az Európa Tanács a nemzetközi intézményektől a helyi aktivistákig számtalan partnerrel került kapcsolatba. Minden partnerünket arra ösztönözzük, hogy továbbra is lássák el tanácsaikkal a szervezetet a követendő irányra vonatkozóan, javasoljanak programokat és projekteket, valamint hogy figyelmeztessenek bennünket minden olyan fejleményre, amely a kultúrák közötti párbeszédet veszélyeztetheti.

A kultúrák közötti párbeszéd elengedhetetlen a gyorsan változó Európához igazított új társadalmi és kulturális modell kialakítása szempontjából, amely a kulturális szempontból sokszínű társadalmainkban élő minden egyén számára lehetővé teszi az emberi jogok és az alapvető szabadságok biztosítását. Ez az újonnan kialakuló modell egy folyamatban lévő munka eredménye, amelyben számos kéz szorgoskodik. A megkezdett munka a különféle szinteken tevékenykedő hatóságoktól, a civil társadalmi szervezetektől és minden más érdekelt féltől széles körű felelősségvállalást követel.

Az Európa Tanács a Fehér Könyvet a folyamatosan egyre nagyobb jelentőséggel bíró nemzetközi vitához való hozzájárulásaként mutatja be. A növekvő kulturális sokféleségben, ugyanakkor az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartása mellett történő együttélés megtanulása napjaink egyik legfontosabb követelményévé vált és még sok évig az is marad.

Strasbourg, 2008. június

1. függelék

Válogatott dokumentumok

Az Európa Tanács kultúrák közötti párbeszédre vonatkozó egyezményei, nyilatkozatai, javaslatai és más vonatkozó szövegek³⁷

Válogatott európai egyezmények

Egyezmény (A szerződés aláírásra való megnyílásának időpontja, a ratifikálások állapota, csatlakozások és aláírások a 2008. áprilisi állapot szerint)	Ratifikálások/csatlakozások	Aláírások, amelyeket nem követett ratifikálás
Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről (1950)	47	0
Európai Kulturális Egyezmény (1954)	49	0
Európai Egyezmény a Migráns Munkavállalók jogállásáról (1977)	11	4
Európai keretegyezmény a területi önkormányzatok és közigazgatási szervek határmenti együttműködéséről (1980)	36	2
A helyi önkormányzatok európai chartája (1985)	43	1
A határokat átlépő televíziózásról szóló európai egyezmény (1989)	32	7
A társadalombiztosítás európai szabályai (átdolgozott kiadás) (1990)	0	14
A külföldiek helyi közéletben való részvételéről (1992)	8	5
A regionális vagy a kisebbségi nyelvek európai chartája (1992)	23	10
Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről (1995)	39	4
Európai szociális karta (1961) és Módosított európai szociális karta (1996)	39	8
Egyezmény a felsőoktatási képesítéseknek az európai régióban történő elismeréséről (1997)	47	4
Európai egyezmény az állampolgárságról	16	11

³⁷ Megjegyzés: az 1980 után elfogadott nyilatkozatokat, ajánlásokat és határozatokat időrendi sorrendben tüntettük fel. Valamennyi szöveg hozzáférhető az Európa Tanács honlapján, a www.coe.int internetes címen.

Európai egyezmény a fiatalok nemzetközi, hosszú távú önkéntes szolgálatának ösztönzéséről (2000)	1	8
A számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény (2001)	22	2
Az Európa Tanács Egyezménye a terrorizmus megelőzéséről (2005)	11	31
Az Európa Tanács Keretegyezménye a kulturális örökség társadalmi vonatkozású értékéről (2005)	3	10

A csúcstalálkozók, miniszteri konferenciák és a Miniszteri Bizottság nyilatkozatai

- Nyilatkozat az intoleranciáról – a demokrácia veszélyeztetése, amelyet a Miniszteri Bizottság 1981. május 14-én fogadott el
- A nők és a férfiak egyenjogúságáról szóló nyilatkozat, amelyet a Miniszteri Bizottság 1988. november 16-án fogadott el
- Nyilatkozat a multikulturális társadalomról és az európai kulturális identitásról, amelyet az európai kulturális miniszterek 6. konferenciájukon, az olaszországi Palermóban 1990-ben fogadtak el
- Bécsi nyilatkozat, amelyet az Európa Tanács állam- és kormányfőinek első csúcstalálkozásán Bécsben 1993 októberében fogadtak el
- Zárónyilatkozat és Cselekvési terv, amelyet az Európa Tanács állam- és kormányfőinek második csúcstalálkozásán Strasbourgban 1997 novemberében fogadtak el
- 1. határozat az európai nyelvi portfólióról, amelyet az Oktatási Miniszterek Állandó Konferenciájának XIX. ülészakán a norvégiai Kristiansandban 1997. június 22-24-én fogadtak el
- Budapesti nyilatkozat (A választóvonalak nélküli szélesebb Európáért), amelyet a Miniszteri Bizottság 1999. május 7-én fogadott el
- 2. határozat az európai nyelvi portfólióról, amelyet az Oktatási Miniszterek Állandó Konferenciájának XIX. ülészakán a lengyelországi Krakkóban 2000. október 15-17-én fogadtak el
- Nyilatkozat a kulturális sokféleségről, amelyet a Miniszteri Bizottság 2000. december 7-én fogadott el
- Helsink-i Nyilatkozat, amelyet a migrációs ügyekért felelős miniszterek 7. konferenciáján, Helsinkiben 2002 szeptemberében fogadtak el
- Nyilatkozat a kultúrák közötti párbeszédéről és a konfliktus-megelőzésről, amelyet az Európai Oktatási Miniszterek konferenciája a horvátországi Opatijában 2003 októberében fogadott el
- Res(2003)7 határozat az Európa Tanács ifjúságpolitikájáról, amelyet a Miniszteri Bizottság 2003. október 29-én fogadott el
- Nyilatkozat az interkulturális oktatásról az új európai keretrendszerben, amelyet az Európai Oktatási Miniszterek Konferenciája Athénban 2003 novemberében fogadott el
- A nők és a férfiak szerepe a konfliktus-megelőzésben, békekötés és konfliktust követő demokratikus folyamatok – a nemek társadalmi megközelítése című határozat, amelyet a Nők és a férfiak közötti egyenlőségről szóló 5. miniszteri konferencia Skopjében 2003. január 22-23-án fogadott el
- A társadalmi kohézióra vonatkozó módosított stratégia, amelyet a Miniszteri Bizottság 2004. március 31-én fogadott el
- Wroclawi Nyilatkozat, amelyet az Európai kulturális, oktatási, ifjúsági és sportminiszterek a lengyelországi Wroclawban 2004. decemberében fogadtak el
- Varsói nyilatkozat és Cselekvési terv, amelyet az állam- és kormányfők harmadik csúcstalálkozója Varsóban 2005 májusában fogadott el
- Az európai ifjúsági miniszterek által az Emberi méltóság és társadalmi kohézió: az ifjúsági politika válasza az erőszakra címen, Budapesten 2005 szeptemberében elfogadott zárónyilatkozat
- Faro nyilatkozat az Európai Tanácsnak a kultúrák közötti párbeszéd kialakítására irányuló stratégiájáról, amelyet az európai kulturális miniszterek konferenciája a portugáliai Faróban 2005 októberében fogadott el
- A Miniszteri Bizottság nyilatkozata, amelyet a Miniszteri Küldöttek 1000. ülésén Belgrádban 2007 júniusában fogadtak el Egy Európa – a mi Európánk címmel
- Az Európai Oktatási Miniszterek Állandó Konferenciájának Egy emberibb és befogadóbb Európa építése: az oktatáspolitikák szerepe című zárónyilatkozata, Isztambul, 2007. május 4-5.
- Valenciái Nyilatkozat, amelyet a helyi és regionális önkormányzatokért felelős miniszterek konferenciája a spanyolországi Valenciában 2007 októberében fogadott el
- A kulturális miniszterek informális regionális konferenciája A kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása és az Európa Tanács Fehér Könyve címmel, Belgrád, 2007 novemberében
- Innovációs stratégia és felelősségteljes kormányzás helyi szinten, amelyet a Miniszteri Bizottság 2008 márciusában fogadott el

A Miniszteri Bizottság ajánlásai

- R (81)18 a helyi szintű részvételről
- R (82)9 az Európai Iskolák Napjáról
- R (82)18 a modern nyelvekről
- R (83)1 a hontalan, vándor életmódot folytatókról és a bizonytalan állampolgárságú, vándor életmódot folytatókról
- R (84)7 a bevándorlók származási országukkal való kulturális kapcsolatainak megőrzéséről és az ilyen személyek szabadidős létesítményeiről
- R (84)9 a második generációs bevándorlókról
- R (84)13 a külföldi diákok helyzetéről
- R (84)17 a nők és a férfiak közötti egyenlőségről a média területén
- R (84)18 a tanárok képzéséről az oktatás terén az interkulturális megértés érdekében, különösen a migrációval összefüggésben
- R (84)21 a fogadó ország állampolgárságának menekültek által történő megszerzéséről
- R (85)2 a nemek alapján tehető megkülönböztetés elleni jogi védelemről
- R (85)7 az emberi jogok iskolai oktatásáról és tanulásáról
- R (85) 21 a tudományos területen tevékenykedő alkalmazottak mobilitásáról
- R (86)8 más tagállamok állampolgárai által a lakóhely szerinti tagállamban történő, a származási ország választásain való választójog-gyakorlásról
- R (86)17 az összehangolt külföldi kulturális tevékenységről
- R (88)6 a migráns családokból származó fiatalok körében fellépő fiatalkori bűnözéssel kapcsolatos társadalmi reakciókról
- R (88)9 a bevándorlók lakhatási helyzetéről
- R (90)4 a nemi hovatartozás alapján történő hátrányos megkülönböztetésnek a közbeszédből való eltávolításáról
- R (90)22 a társadalom egyes rászoruló csoportjainak lelki egészségvédelméről
- R (92)12 a közösségi kapcsolatokról
- R (92)10 a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jogainak biztosításáról
- R (92)11 a fiatalok társadalmi és szakmai beilleszkedéséről
- R (92)19 a rasszista tartalmú videojátékokról
- R (95) 7 az agyelszívásról a felsőoktatási és a kutatási szektor vonatkozásában
- R (95) 21 a tudományos területtel összefüggő mobilitásról
- R (97) 3 a fiatalok részvételéről és a civil társadalom jövőjéről
- R (97) 7 a helyi közszolgáltatásokról és az igénybe vevők jogairól
- R (97) 20 a gyűlöletbeszédről
- R (97) 21 a médiáról és a tolerancia kultúrájának előmozdításáról
- R (98) 3 a felsőoktatáshoz való hozzáférésről
- R (98)6 a modern nyelvekről
- R (99) 1 a médiapluralizmus előmozdítására irányuló intézkedésekről
- R (99) 2 a középfokú oktatásról
- R (99) 9 a sport társadalmi kohézió előmozdításában játszott szerepéről
- R (2000) 1 a területi önkormányzatok és közigazgatási szervek határmenti együttműködésének előmozdításáról a kultúra területén
- R (2000) 9 a roma/cigány gyerekek oktatásáról Európában
- R (2000) 5 az állampolgárok és a betegek egészségügyet érintő döntéshozatalban való részvétele strukturáinak fejlesztéséről
- Rec(2001)6 a sportban tapasztalható rasszizmus, idegengyűlölet és faji intolerancia megelőzéséről
- Rec(2001)10 az Európai Rendőretikai Kódexről
- Rec(2001)15 a XXI. századi európai történelemoktatásról
- Rec(2001)17 az európai romák/cigányok és utazók gazdasági és foglalkoztatási helyzetének javításáról
- Rec(2001)19 az állampolgárok helyi közéletben való részvételéről
- Rec(2002)4 a családegyesítés keretében befogadott személyek jogállásáról
- Rec(2002)5 a nők erőszakkal szembeni védelméről
- Rec (2002)12 a demokratikus társadalomismeret oktatásáról

- Európai Charta a fiatalok helyi és regionális közéletben való részvételéről (2003, módosított)
- Rec(2003)2 a városkörnyéki szolgáltatókról a hátrányos helyzetű városi térségekben
- Rec(2003)3 a nők és a férfiak politikai és közéleti döntéshozatalban való kiegyensúlyozott részvételéről
- Rec(2003)6 a gyermekek és a fiatalok számára a testnevelés és a sport elérhetőségének javításáról minden európai ország viszonylatában
- Rec(2003)8 a fiatalok nem formális oktatásának/tanulásának előmozdításáról és elismeréséről
- Rec(2003)9 a digitális sugárzás demokratikus és társadalmi hozzájárulásának ösztönzését célzó intézkedésekről
- Rec(2004)2 a más állam állampolgárainak a közszektorban való foglalkoztatáshoz való hozzáféréséről
- Rec(2004)4 az emberi jogokról szóló európai egyezményről az egyetemi oktatás és a szakmai képzés viszonylatában
- Rec(2004)13 a fiatalok helyi és regionális közéletben való részvételéről
- Rec(2004)14 az utazók helyváltoztatásáról és táborozásáról Európában
- Rec(2005)2 a területi önkormányzatok és hatóságok határokon átnyúló és területek közötti együttműködésének helyes gyakorlatáról és az együttműködés előtt álló akadályok csökkentéséről
- Rec(2005)3 a szomszédos országok nyelvének a határmenti régiókban történő oktatásáról
- Rec(2005)4 az európai romák és utazók lakhatási körülményeinek javításáról
- Rec(2005)8 a felelős szabályozás elveiről a sportban
- Rec(2006)1 a nemzeti ifjúsági tanácsoknak az ifjúságpolitika kialakításában játszott szerepéről
- Rec(2006)2 az Európai Börtönszabályokról
- Rec(2006)3 a kulturális kifejezési formák sokféleségének védelméről és elősegítéséről szóló UNESCO-egyezményről
- Rec(2006)5 az Európa Tanács Cselekvési Tervéről a fogyatékkal élő személyek teljes jogú társadalmi beilleszkedésének elősegítése kapcsán: az európai fogyatékkal élők életminőségének javítása 2006-2015 között
- Rec(2006)6 a sportban tapasztalható rasszizmus, idegengyűlölet és intolerancia megelőzéséről
- Rec(2006)9 a migráns diákok felvételéről, jogairól és kötelezettségeiről, valamint a származási országokkal való együttműködésről.
- Rec(2006)10 a romák és az utazók egészségügyi ellátáshoz való könnyebb hozzáféréséről Európában
- Rec(2006)12 a gyermekek felelős részvételéről az információ és a kommunikáció modern világában
- Rec(2006)14 az állampolgárságról és a fiatalok helyi közéletben való részvételéről
- Rec(2006)17 az átalakulóban lévő kórházokról: az intézményi és a közösségi ellátás közötti új egyensúly
- Rec(2006)18 a multikulturális társadalomban meglévő egészségügyi szolgáltatásokról
- CM/Rec(2007)2 a médiapluralizmusról és a médiatartalom sokféleségéről
- CM/Rec(2007)3 a közszolgálati média feladatáról az információs társadalomban
- CM/Rec(2007)4 a helyi és regionális közszolgáltatásokról
- CM/Rec(2007)6 a felsőoktatás és a kutatás tekintetében az állami felelősségről
- CM/Rec(2007)7 a helyes ügyvitelről
- CM/Rec(2007)9 a kísérő nélküli migráns kiskorúak számára elérhető életprojektekről
- CM/Rec(2007)10 az együttfejlődésről és a származási országukban a fejlődésért dolgozó bevándorlókról
- CM/Rec(2007)11 a szólásszabadság és a tájékoztatás elősegítéséről az információ és a kommunikáció modern világában
- CM/Rec(2007)7 a nemek közötti esélyegyenlőségről az oktatásban
- CM/Rec(2007)7 a nemek közötti egyenlőségi szabályokról és mechanizmusokról
- CM/Rec(2008)4 a bevándorlók gyermekeinek és a bevándorló származásúak beilleszkedésének előmozdításáról
- CM/Rec(2008)5 a romákra és/vagy az utazókra vonatkozó európai politikák
- CM/Rec(2008)6 a szólásszabadság tiszteletben tartásának előmozdítására vonatkozó intézkedésekről az internetes szűrők tekintetében

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének ajánlásai és határozatai

- 807 (1983) határozat az európai együttműködésről az oktatás területén
- 885 (1987) határozat a zsidó kultúra európai kultúrához való hozzájárulásáról
- 1093 (1989) ajánlás a bevándorlók gyermekeinek oktatásáról
- 1111 (1989) ajánlás az oktatás európai dimenziójáról
- 1162 (1991) ajánlás az iszlám civilizáció európai kultúrához való hozzájárulásáról
- 1202 (1992) ajánlás a demokratikus társadalom vallási toleranciájáról
- 1178 (1992) ajánlás a szektákról és az új vallási mozgalmakról
- 1281 (1995) ajánlás a nemek közötti egyenlőségről az oktatás területén
- (1283) 1996 ajánlás az európai történelemről és történelemtanításról
- 1291 (1996) ajánlás a jiddis kultúráról
- 1353 (1998) ajánlás a kisebbségek felsőoktatásban való részvételéről
- 1383 (1998) ajánlás a nyelvi sokszínűségről
- 1396 (1999) ajánlás a vallásról és a demokráciáról
- 1412 (1999) ajánlás a szekták illegális tevékenységéről
- 1539 (2001) ajánlás a Nyelvek Európai Évéről
- 1278 (2002) határozat Oroszország vallási törvényéről
- 1309 (2002) határozat a vallásszabadságról és a vallási kisebbségekről Franciaországban
- (1556) 2002 ajánlás a vallásról és a változásokról Közép- és Kelet-Európában
- 1598 (2003) ajánlás a jelbeszéd védelméről az Európa Tanács tagállamaiban
- 1620 (2003) ajánlás az Európa Tanácsnak az európai felsőoktatási térséghez való hozzájárulásáról
- 1652 (2004) ajánlás a menekültek és a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek oktatásáról
- 1688 (2004) ajánlás a diaszpórák kultúrájáról
- 1437 határozat a migrációról és a beilleszkedésről: kihívás és lehetőség Európa számára (2005)
- 1687 (2005) ajánlás a terrorizmus elleni küzdelemről a kultúra segítségével
- 1693 (2005) ajánlás az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének az állam- és kormányfők 3. csúcstalálkozója felé való hozzájárulásáról
- 1720 (2005) ajánlás az oktatásról és a vallásról
- 1464 (2005) határozat a nőkről és a vallásról Európában
- 1510 (2006) határozat a szólásszabadságról és a vallási meggyőződés tiszteletben tartásáról
- 1753 (2006) ajánlás az Európa Tanács külső kapcsolatairól
- 1762 (2006) ajánlás a tanszabadságról és az egyetemi autonómiáról
- 1804 (2007) ajánlás az államról, a vallásról, a világiasságról és az emberi jogokról
- 1563 (2007) határozat az antiszemitizmus elleni harcról Európában
- 1805 (2007) ajánlás a blaszfémiairól, a vallási tartalmú sértésekről és a személyek elleni, vallásuk alapján megfogalmazott gyűlöletbeszédéről
- 1605 (2008) ajánlás és 1831 (2008) határozat a szélsőséges irányzatokkal szembesülő európai muzulmán közösségekről

A Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusának ajánlásai, határozatai és nyilatkozatai

- 236. határozat az európai multikulturális integrációra vonatkozó új önkormányzati politikáról és a Frankfurti Nyilatkozatról (1992)
- 128. ajánlás a fiatalok helyi és regionális közéletben való részvételéről szóló módosított európai chartáról (2003)
- A külföldiek beilleszkedése és részvétele az európai városok életében című nyilatkozat, Stuttgart/Németország, 2003. szeptember 15-16.
- 165. ajánlás az emberkereskedelem és az emberek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelemről: a városok és a régiók szerepe (2005)
- 170. ajánlás a kultúrák közötti és a vallások közötti párbeszédéről: a helyi hatóságok kezdeményezései és felelőssége (2005)
- 173. ajánlás a regionális médiáról és a határokon átnyúló együttműködésről (2005)
- 177. ajánlás a kulturális identitásról a városok peremterületein: a helyi és a regionális hatóságok szerepe (2005)

- 194. (2006) ajánlás a bevándorlók szociális jogokhoz való tényleges hozzáféréséről: a helyi és a regionális hatóságok szerepe (2006)
- 197. ajánlás a városok biztonságáról Európában (2006)
- 207. ajánlás a társadalmi kohéziós mutatók fejlődéséről – az összehangolt helyi és regionális megközelítés (2007)
- 209. ajánlás a generációk közötti együttműködésről és a részvételi demokráciáról (2007)
- 211. ajánlás a leszbikusok, melegek, biszexuálisok és transzszexuálisok gyülekezési és szólásszabadságáról (2007)
- 221. ajánlás a települések közötti együttműködés intézményi keretéről (2007)
- 222. ajánlás a regionális vagy kisebbségi nyelvek tekintetében folyó nyelvi képzésről (2007)
- 250. határozat a sport segítségével történő beilleszkedésről (2008)

A Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság (ECRI) ajánlásai és nyilatkozatai

- 1. sz.: A rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és az intolerancia elleni küzdelem (1996)
- 2. sz.: A rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és az intolerancia elleni küzdelemre szakosodott nemzeti szervek (1997)
- 3. sz.: A romákkal/cigányokkal szembeni rasszizmus és intolerancia elleni küzdelem (1998)
- 4. sz.: A diszkrimináció és a rasszizmus tekintetében, a lehetséges sértettek szempontjából szerzett tapasztalatokra és észlelésekre vonatkozó nemzeti felmérések (1998)
- 5. sz.: A muzulmánokkal szembeni intolerancia és hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem (2000)
- 6. sz.: A rasszista, idegengyűlöletet közvetítő és antiszemita anyagok interneten történő terjesztése elleni küzdelem (2000)
- 7. sz.: A rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelem érdekében hozott nemzeti jogszabályok (2002)
- 8. sz.: A terrorizmus elleni harccal egy időben történő rasszizmus elleni küzdelem (2004)
- 9. sz.: Az antiszemitizmus elleni harc (2004)
- A rasszista, antiszemita és idegengyűlöletet közvetítő elemek használata a politikai közbeszédben (2005)
- 10. sz.: A rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelem a közoktatásban és a közoktatás segítségével (2007)
- 11. sz.: A rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelem a rendőrségi fellépések során (2007)

2. függelék

Rövidítések

ALECSO	Az Arab Liga Oktatási, Kulturális és Tudományos Szervezete
CERD	A faji megkülönböztetés kiküszöbölésével foglalkozó Bizottság
ECRI	A Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság
FRA	Alapjogi Ügynökség
UNESCO	Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete
(I)NGO	(Nemzetközi) Nem kormányzati szervezetek
IRCICA	Iszlám Történelmi, Művészeti és Kulturális Kutatóközpont
ISESCO	Iszlám Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezet
ODIHR	Demokratikus Intézmények és Emberi jogok Irodája
OSCE	Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet
UEFA	Európai Labdarúgó-szövetség
Velencei Bizottság	Joggal a Demokráciáért Európai Bizottság